

בס"ד

קיצור שולחן ערוך

קונטרס

דפי שולחן

ללימוד שו"ע עם משנה ברורה וללימוד קיצור שו"ע לחודש אדר א' בשנה מעוברת
לפי סדר הלוח "הלכתא דיומא"

■ **בחזור שינה אחת** ■

כולל בתוכו:

דפי חזרה

דפי ציורים וטבלאות

דפי קיצור שו"ע עם מילואים

תצוה תשע"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מפעל הלכתא דיומא

ליתן אגרת על הפאסט בשבת [ומע"ש מותר] אפילו במקום שיש עירוב ואפילו ע"י א"י אסור דבר זה [ולא מהני קציצה על שבת גופא] אך במקום הפסד גדול יש להתיר ושלם במקום הפסד יש להחמיר אפילו בע"ש שלא ליתן לא"י האגרת שהוא יתן אותו על הפאסט בשבת ואפילו בקצץ.

מאימתי אסור להפליג בספינה קודם השבת?
מותר להפליג בספינה אפי' בערב שבת אם הולך לדבר מצוה ואפילו יש מקומות שהמים מועטין פחות מעשה טפחים ג"כ מותר ופוסק עמו שישבות בין אם הוא מפליג מע"ש בין מקודם כיון שהוא תוך ג' ימים הסמוך לשבת ואם אח"כ לא ישבות אין בכך כלום, ואם א"א לו לפסוק כגון שהא"י אומר לו שלא ישבות וכה"ג אינו מעכב, ובשבת אסור להפליג אפילו לדבר מצוה וי"א דאפילו בשבת שרי לדבר מצוה. אבל לדבר הרשות אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת [וה"ה קודם יו"ט וכן ביו"ט שני] דהיינו ביום רביעי בשבת אסור וי"א דהג' ימים נחשבין עם השבת גופא וביום רביעי מותר.

אימתי מותר להפליג בספינה? קודם שלשה ימים שרי אפי' בספינה שמושכים אותה ע"י בהמות ואפילו אין בגובה המים י' טפחים ואפילו במקום שיצטרך הישראל לעשות אחר כך מלאכה בשבת להוליך הספינה אבל מ"מ כל מה שיכול לעשות שלא יצטרך בעצמו לחלל את השבת מחויב לעשות כן. ולפי מה שרגילין למשוך הספינות בבהמות בנהרות אפילו בתוך ג' ימים מותר להפליג. ואם הוא דרך מועט מותר להפליג בערב שבת בבקר מפני שאפשר שיגיע שם קודם השבת. ואם ימשך שעה ושתיים על היום אסור דלא יגיע לשם קודם השבת.

באיזה ימים מותר להפליג בער"ש? בנהרות מותר להפליג אפילו בערב שבת ואין צריך לפסוק עמו שישבות והוא שלא יהא ידוע לנו שאין בעומקם עשרה טפחים אבל במקום שידוע לנו שמקרקע הספינה לקרקע הנהר פחות מעשרה טפחים אסור לצאת חוץ לתחום בכל הג' ימים שקודם שבת אם יודע שיזדמן לו שם בשבת מקום ההוא ויצטרך לעבור עליו על איסור תחומין אבל קודם לזה מותר, ואפילו אם הוא יושב בספינה במקום גבוה שהוא למעלה מיו"ד מקרקעית המים ג"כ אסור ויש מתירין כשהוא יושב למעלה מיו"ד טפחים ואין רגליו תלויות למטה מיו"ד טפחים ויש לסמוך על דבריהם כשהוא צריך לכך.

האם מותר לשלוח אגרת ע"י גוי להבי דואר בער"ש? שולח אדם אגרת ביד אינו יהודי ואפילו בערב שבת עם חשיכה בעוד שהשמש זורח וגם צריך שיצא הא"י מפתח ביתו של ישראל קודם השבת והוא שקצץ לו דמים ובלבד שלא יאמר לו שילך בשבת וה"ה שלא יאמר לו ראה שתהא שם כיום א' או ב' וידוע שא"א לו להיות שם אלא א"כ ילך בשבת ואם הא"י אמר מעצמו שילך בשבת לית לן בה, וה"ה בכל מלאכות כשנותן לו ואין שהות לגמרו קודם השבת בעיני דוקא שיקצוב לו דמים בעד מלאכתו, ובאגרת אם לא קצץ אי לא קביע בי דואר במתא אסור לשלוח אפילו מיום ראשון, ואם הוא דרך קרוב כגון מהלך יום אחד אף אם הוא משלחו ביום ב' וג' שרי, ואם נכתב האגרת בכתב א"י שרי להוליך אפילו בע"ש ובלא קצץ כל שיכול להגיע שם מבעוד יום לבית ראשון הסמוך לחומה. ואי קביע בי דואר במתא משלחן אפילו בערב שבת והוא שיהא שהות ביום כדי שיוכל להגיע לבית הסמוך לחומה, ושאר כלים וחפצים או מעות אם שולח ביד א"י בע"ש הדין כמו בכל מלאכות ואפילו אם לא קצץ אם יש שהות ביום להגיע למקום מי שנשתלח לו מותר. ויש מתירין באגרת אפילו לא קצץ ואפי' לא קביע בי דואר במתא אם משלחו ביום ה' או קודם לכן ואפילו ידוע שלא יוכל להגיע לשם קודם שבת ויש לסמוך עלייהו אם צריכים לכך.

האם מותר לשלוח אגרת ע"י גוי לחבירו בער"ש? י"א דכל זה כששולח ע"י הא"י ליד הבי דואר אבל כשאדם משלח אגרת על ידו לחבירו שרי אפילו בע"ש ובלא קצץ כל שיכול להגיע שם מבעוד יום וי"א דגם בשולח אגרת לחבירו ג"כ יש חשש זה ומיהו אם אמר לא"י שילך לשם וימסור לבני ביתו של אותו האיש אם לא ימצאנו לכו"ע שרי אפילו בע"ש ובלא קצץ כל שיכול להגיע לבית ראשון הסמוך לחומה של העיר שהאיש שם.

אם הגוי הולך מעצמו האם מותר לו ליתן האגרת? אם האיני יהודי הולך מעצמו למקום אחר וישראל נותן לו אגרת מותר בכל גוונא אפילו לא קצץ ליתן לו שכר אלא בסתמא ודוקא אם יש שהות להגיע שם מבעוד יום אבל אם אין שהות להגיע שם מבעוד יום אסור. ואם יודע שמרבה הדרך בשבילו אסור. וליתן לו בשבת אסור לכו"ע אפילו בהולך מעצמו ואפילו קצץ לו שכר מבעוד יום עבור זה וע"כ אסור

האם מותר ליתן אגרת לתיבת הבי דואר (פאסט קעסטל) בער"ש אחה"צ?
הגב בענינוך...

כל הזכויות שמורות
אסור להעתיק מלי ידוע
© מהמחלקת והתשלול

דפי שיעורים וטיבלאות

משנה ברורה

מן סימן רמז סעיף א
עד סימן רמח סעיף ג

ב' אדר

■ מחזור שינה אחת ■

1800 466-7593

www.HilchusDiyoma.org

כל הזכויות שמורות
ואסור להעתיקם בלי רשות
© מהגותל הספול

בי דואר קבוע

סימן רמ"ז - שו"ע סעיף א
ואי קביע בי דואר במתא,
משלחן אפילו בערב שבת
והוא שיהא שהות ביום כדי
שיוכל להגיע לבית הסמוך לחומה.

בי דואר שאינו קבוע

סימן רמ"ז - שו"ע סעיף א
אי לא קביע בי דואר (פירוש איש ידוע שכל כתב
אליו יובל והוא משלחו למי שלוח אליו) במתא,
מ"ב ס"ק ה'
לא קביע בי דואר וכו'. היינו שאינו קבוע תמיד הבי דואר באותה העיר שנשתלח שם אלא הולך
לפעמים למקום אחר אסור דשמא לא ימצאנו הא"י ויצטרך לילך אחריו בשבת

רחבה ארבעה

עשרה טפחים

פחות מעשרה טפחים

עשרה טפחים

לא מבעיא אם הוא יושב בספינה למטה מי'
נמצא מהלך למטה מי"ד אלא אפילו אם הוא
יושב בספינה במקום גבוה שהוא למעלה מי"ד
מקרקעית המים ג"כ אסור כיון שהספינה רחבה
ארבעה וניחא להילוך בעומד למטה דמיא

סימן רמ"ח - מ"ב ס"ק י"ד
שמקרקע הספינה. פי' אע"פ
שהמים עמוקים עשרה אם
הספינה משוקעת במים שאין
בין קרקע הספינה לקרקע המים
עשרה טפחים

כמה ועד מתי מותר לנסוע בער"ש? אין הולכים בערב שבת יותר מג' פרסאות מתחלת היום והוא קרוב לשליש היום בין שהולך לבית אחרים בין שהולך לביתו ואף שהוא מכויין שבביתו יהיה לו יותר עונג שבת מ"מ אסור שמא לא ידעו כלל מביאתו ולא הכינו בשבילו. ובמדינות אלו רוב בני אדם מכינים צרכי שבת בריוח ולכן אין נוהרין בזה כלל בין כשהולך לביתו או להתארח בבית אחרים ומ"מ צריך ליהדר לכתחלה שלא ילך או יסע עד סמוך לערב מפני שבאים לידי חילול שבת שמוסיפין לבשל בשבילו וגם כמה פעמים יארע דלא יגיע למלון ולביתו מבעוד יום עד שחשכה ממש ולכן ימהר לשבות אפילו בכפר אך אם אירע שהלך עד חשיכה והיה בבה"ש בתוך תחום עיר מותר להלוך בתוכה וצריך לירד מעגלה וסוס, ובנוסע בעגלה או רוכב על סוס דנוסע במהרה יוכל ליסע הרבה יותר מג' פרסאות עד שליש היום ויש מקילין בנוסע בעגלה ליסע אפילו אחר חצות היום ובלבד שיעמוד לשבות בעוד היום גדול בכדי שיוכל להכין צרכי שבת, וה"מ כשהוא ביישוב במקום שיוכל להכין צרכי שבת אבל אם במקום שהוא שם א"א לו להכין צרכי שבת או שאינו מקום יישוב בטוח אפילו יש עמו צדה כדי צרכי שבת מותר לילך אפילו כמה פרסאות ומ"מ יזהר שלא יתאחר לבוא עד סמוך לערב.

איזה סעודה אסור לעשות בער"ש? אסור לקבוע בערב שבת ובעיו"ט סעודה ומשתה שאינו רגיל בימי החול ואפילו היא סעודת אירוסין אם אירס קודם לכן דהיה לו להקדימה אבל אם אירס בע"ש מותר לעשות הסעודה. וכן אם היו הנשואין בע"ש מותר לעשות הסעודה ג"כ ומ"מ לכתחלה טוב ונכון אם אפשר לדחות הסעודה למחר או יום אחר אפילו באירס בע"ש. וכ"ז בסעודת אירוסין אבל בסעודה שעושין בשידוכין שלנו לא היא סעודת מצוה ואין לעשותה בע"ש אפילו אם נגמרה השידוך באותו יום ומה שנוהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מקרי סעודה, וכל היום בכלל האיסור. וסעודה שזמנה ערב שבת כגון ברית מילה אפילו אם אינה בשמיני ללידתו כגון שהיה חולה בשמיני ונדחית או פדיון הבן אפילו עבר זמנו מותר ומ"מ לכתחלה מצוה להקדימה בשחרית ובדיעבד יכול לעשותה אפילו ממנחה ולמעלה. ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה מותר ואפילו מצוה להמנע ג"כ ליכא חוץ אם הוא שותה כ"כ הרבה מיני משקה עד שיהא שבע, ואפילו סעודה שרגיל בה בחול כל היום מותר להתחיל מן הדין אבל מצוה להמנע מלקבוע סעודה שנוהג בה בחול מט' שעות ולמעלה והוא רביעיית היום עד הלילה ואם התחיל אינו מפסיק, ומ"מ נראה דבימות החורף בזמן שהימים קצרים מאד מצוה להמנע מלקבוע סעודה הרגילה אפילו קודם ט' שעות כל שהוא משער בנפשו שעיו"ז לא יהיה תאב לאכול בלילה.

תענית בער"ש האם צריך להשלים? אם קבל עליו להתענות בע"ש בתענית יחיד לא ישלים וטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית ובדיעבד אין זה לעיכובא, ובתענית צבור ישלים ואפילו תנאי לא מהני וצבור שגורו על עצמן תענית מחדש בשביל איזה ענין לא חמירא כ"כ ומהני תנאי. ואם מתענה בכל ע"ש והשלים פעם ראשון צריך לנהוג כן לעולם דמסתמא כ"ז שלא התנה בפירושו שאין דעתו להשלים תמיד אמרינן דדעתו לנהוג כן לעולם. ולכתחלה יותר טוב שלא ישלים בפעם ראשון כשחל בע"ש כדי שלא יצטרך להשלים תמיד ואם בתחלה כשהתחיל להתענות יום שמת בו אביו ואמו או ע"ח ושאר תעניות חל בחול ובחול משלימין י"א דאפילו כשיארע אח"כ בע"ש ג"כ צריך להשלים עד צה"כ אם לא כשהתנה בפירושו שאין דעתו להתנהג כן לעולם וי"א דמסתמא לא קבל על עצמו להשלים אף בע"ש וע"כ מי שמצטער ויכול לסמוך על המקילין ולאכול תיכף אחר יציאתו מבהכ"נ אף שהיום גדול. ואם הוא תענית חלום צריך להתענות עד צאת הכוכבים.

אימתי מותר להפליג בספינה בשבת? היכא דמותר להפליג מערב שבת אם נכנס בספינה מערב שבת וקנה בה שבתה שישב שם כל בין השמשות עד שתחשך אע"פ שמפלגת בשבת מותר והוא שלא יצא מהספינה מעת שקנה שבתה דאל"ה אסור ליכנס בה בשבת. וי"א דאפילו יצא מן הספינה שרי דמאחר שקנה בה שבתה מע"ש מותר אח"כ ליכנס בה בשבת ולהפליג ועכ"ז אינו מועיל הקנין שבתה אלא שיהיה מותר לכנס בהספינה בשבת אבל כשמגיע אח"כ ליבשה אסור לו לזוז מד' אמותיו אבל אם לא יצא מהספינה מעת שקנה שבתה מותר אח"כ לילך במקום שיגיע ליבשה עד אלפים לכל רוח, והני מילי כשהיתה הספינה לעולם למעלה מעשרה טפחים, ובספינה גופא מהלך את כולה אפילו אם יצא מערב לביתו אחר שקנה שבתה. ואם חל יו"ט ע"ש שרי לקנות שבתה ואין בזה משום הכנה מיו"ט לשבת ואינו מועיל לזה הקנין שבתה שקנה מעיו"ט.

מאימתי אסור לצאת בשירא? היוצאים בשירא במדבר והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת אפילו באיסור דרבנן ג' ימים קודם שבת אסורים לצאת וביום ראשון ובשני ובשלישי מותר לצאת ואם אחר כך יארע לו סכנה ויצטרך לחלל שבת מפני פיקוח נפש מותר, וכשיודע בודאי שיבוא לידי חילול שבת אסור אף בכה"ג ועפ"ז סומכין עכשיו שמסכנים בעצמם קצת שלא לחלל שבת כדי שלא יהיה איסור למפרע על מה שיצא. ולכו"ע אסור לו להבטיח לשיירא בעת שישתתף עמם שישיעים באיזה עשיית מלאכה בשבת ואפילו מלאכה דרבנן אף שעיו"ז תבטל הנסיעה שלו שלא ירצו להשתתף עמו ואפילו אם הוא דבר מצוה.

הלך לדבר מצוה מה דינו? העולה לארץ ישראל י"א דרך כדי להתיישב בה וי"א דאפילו ע"מ להחזיר דלהלוך בה הילוך ד"א נמי הוי מצוה, אם נודמנה לו שיירא אפילו בערב שבת יכול לפרוש ופוסק עמהם לשבות והפסיקה הוא לעיכובא ואם לא יתרצו בזה לא ילך עמם, ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבות עמו יכול ללכת עמהם חוץ לתחום וה"ה אפילו חוץ ליי"ב מיל עד שיגיע למקום שאין שם שוב חשש סכנת נפשות ויפרד מהם וישבות שם ויש לו משם אלפים לכל רוח ואם נכנס לעיר אחת בשבת מהלך את כולה ואפילו הניחוחו מחוץ לעיר ורוצה ליכנס לעיר מותר, אבל אם יצא מתחלה לדבר הרשות אף שעתה היה מותר לו ללכת עמהם חוץ לתחום מפני פ"נ הרי הוא כשאר יוצא חוץ לתחום דאין לו אלא ד"א ואם יצא קודם ג' ימים אפילו לדבר הרשות כיון דהשתא היה צריך לצאת מפני פיקוח נפש יש לו אלפים אמה לכל רוח. ואם הלך תוך ג' ימים מפני שסבר שמוחר לילך תוך ג' ימים הו"ל שונג ויש לו אלפים אמה לכל רוח, ודוקא כשהלך לדבר מצוה גמורה ולא כשהלך לסחורה אף להאומרים שגם זה מקרי צורך מצוה מ"מ לענין שיהיה יכול להלוך בתוך כל העיר או אלפים לכל רוח אין לסמוך ע"ז. ואם מתיירא להתעכב במדבר שמא יפגשו בו חיות רעות או יפגעו בו לסטים ויגזלו ממנו בהמתו ולא יוכל ללכת ברגליו ויסתכן או יקחו ממנו ולא יוכל להחיות את עצמו במדבר או שיקחו ממנו מלבושיו בזמן הקור כולם הוא בכלל ספק פיקוח נפש ומותר לילך עמהם.

מה נקרא דבר מצוה? י"א כל מקום שאדם הולך לסחורה אפילו יש לו מזונות והולך לסחורה להרוחה, או לראות פני חבירו חשוב הכל דבר מצוה ואינו חשוב דבר הרשות רק כשהולך לטייל, ולגבות מעות מא"י שהוא חולה כל עוד שאינו גוסס לא מקרי פסידא ודאית ויש מקילין בזה דלא גרע מהולך לסחורה ומותר להפליג עבור זה בתוך ג' ימים. ועל כן נהגו בקצת מקומות להקל בענין הפלגת הספינות והליכת שירא תוך שלשה ימים ואין למחות בידן הואיל ויש להם על מי שיסמוכו אבל במקום שלא נהגו להקל אין כדאי לכתחלה להקל וי"א דבהליכת שירא אין להקל כלל.

דפי שיעורים וטיבלאות

משנה ברורה

מן סימן רמח סעיף ג

עד סימן רג סעיף א

ג' אדר

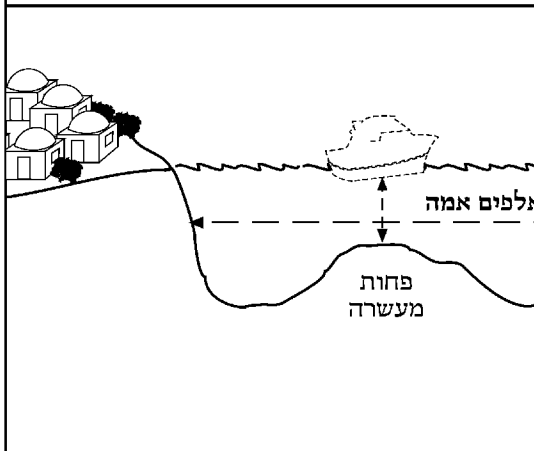
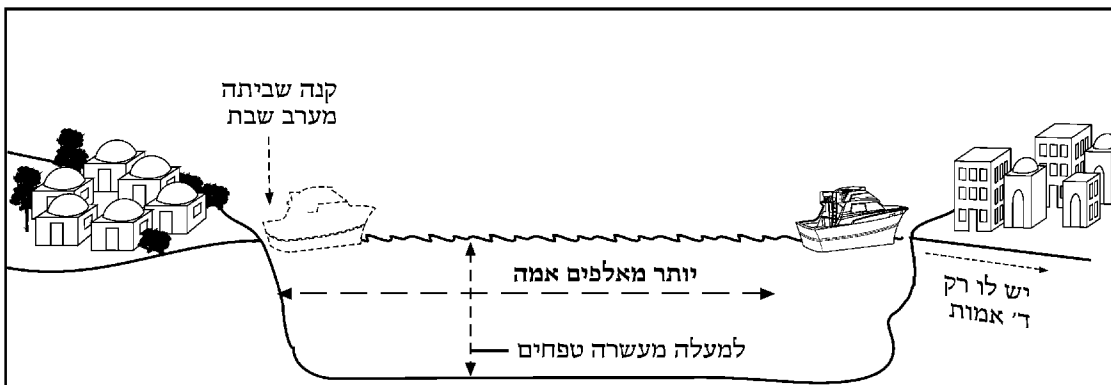
■ מחזור שינה אחת ■

1800 466-7593

www.HilchusDiyoma.org

כל הזכויות שמורות

ואסור להעתיקם בלי רשות
© מהגולת המפעל

סימן רמ"ח - שו"ע ס"ג
היכא דיותר להפליג מערב שבת, אם נכנס בספינה
מערב שבת וקנה בה שביתה, אע"פ שמפלגת
בשבת, מותר והוא שלא יצא מהספינה מעת
שקנה שביתה

מ"ב ס"ק כ"ב
כשמגיע אה"כ ליבשה אסור לו לזוז מד' אמותיו

מ"ב ס"ק כ"ב
והני מילי כשהיתה
הספינה לעולם למעלה מעשרה טפחים

סימן י"א - הלכות מזוזה

1) כיצד קובעה, כורכה מסופה לראשה, דהיינו מאחד (ח) כלפי שמע, ומניחה בשפופרת או בשאר דבר וקובעה במסמרות במזוזת הפתח באלכסון, ויהא ראשה דהיינו שמע כנגד הבית ושיטה האחרונה לצד חוץ. ואם מזוזת הפתח אינה רחבה יקבענה זקופה, וזה טוב יותר מלתתה אחורי הדלת. אם לא קבעה אלא תלואה פסולה, וכן צריך ליהדר למסמרה למעלה וגם למטה, שלא תהא תלויה.

2) קודם שקובעה יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה, ואם קובע כמה מזוזות, די בברכה אחת לכולן. אם נפלה המזוזה (ט) מעצמה וחזר וקבעה צריך גם כן לברך, אבל אם הוא הסירה כדי לבדקה, יש להסתפק אם צריך לברך.

3) בקצת שערים יש פתח קטן אצל השער הגדול, ודרך הפתח הקטן יוצאין ונכנסין, והשער הגדול אינו נפתח רק לפרקים, וכיון שהם שני פתחים וביניהם עמוד רחב טפה, חייבין בשתי מזוזות.

4) במקום שיש לחוש שמא יגנבו אותה, אם אפשר לו, יחפור חפירה במזוזת הבית ויניחנה שמה, אבל לא יעמיק לחפור טפה כי שם לא הוי על מזוזת ביתך רק תוך מזוזה ופסולה. עוד צריך ליהדר שיהא על כל פנים ניכר מקום המזוזה, ואם אי אפשר לו לחפור בתוך מזוזת הבית, יש לסמוך בשעת הדחק לקבעה בפנים אחורי הדלת, ודוקא במזוזה עצמה ולא בכותל, ולא ירחיקה מחלל הפתח טפה כי אז פסולה.

5) אין הבית חייב במזוזה, אלא אם כן יש בו ד' אמות על ד' אמות, ואם אין בו ד' אמות על ד' אמות, אבל יש בו כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות, כגון שארכו יתר על רחבו או שהיא עגולה, יש אומרים דחייב ויש אומרים דפטור.

6) אין הפתח חייב במזוזה, אלא אם יש לו שתי מזוזות גבוהים לכל הפחות עשרה טפחים, ומשקוף על גביהן. ואפילו אין המזוזות מעצים

8) מצות עשה לקבוע מזוזה (כ) בכל פתח, ואפילו יש לו כמה חדרים, ולכל חדר כמה פתחים העשויים לכניסה ויציאה, אף על פי שהוא רגיל רק באחד מהן, מכל מקום כולם חייבים במזוזה. ואפילו (ג) אם נתמעטו הדירורין, ואינו צריך עתה רק לפתח אחד, מכל מקום כולם חייבים. אך אם יש איזו פתח, שאינו עשוי אלא להכניס דרך שם איזה משא לפרקים, ויש שם פתח אחר לכניסה ויציאה, אזי הפתח העשוי רק להכניס משאות פטורה.

9) גם שערי חצרות, מבואות, עיירות, ומדינות, חייבין במזוזה, שנאמר ובשעריך.

10) צריך לקבעה (ח) בימין הנכנס, ואם קבעה בשמאל פסולה, וצריך להסירה ולקבעה בימין (ט) ויברך עליה, ואין חילוק בזה בין איטר לאינו איטר.

11) שני בתים אשר לכל אחד יש פתח לרשות הרבים או לחצר, ובמחיצה אשר ביניהם יש גם כן פתח, והשתא יש להסתפק בפתח זה, באיזה צד יתן את המזוזה, אזלינן בזה בתר היכר ציר, פירוש במקום שנעשים הצירים להדלת, שהדלת נפתח לתוכו זהו עיקר הבית, ונותנים את המזוזה (י) בצד ימין שנכנסים לתוכו. ודוקא כששני הבתים שוים בתשמישן, אבל אם אחד הוא עיקר תשמישו בזה, לא אזלינן בתר היכר ציר, אלא לעולם נותנין את המזוזה בצד הימין שנכנסין להבית, אשר עיקר תשמישו שם, ואפילו הדלת נפתח לתוך השני.

12) מקומה מתחלת שלישי העליון של גובה השער, קבעה למעלה מזה כשרה, והוא שירחיקנה מן המשקוף טפה. קבעה למטה משלישי עליון צריך להסירה ולקבעה כראוי ובברכה, ואם קבעה בטפח העליון, יסירה גם כן וקבעה כראוי אבל לא יברך, ויש לקבעה בטפח הסמוך לחוץ, ואם שינה בזו אינו מעכב.

סעיף א' - (א) מצות עשה לקבוע. מדברי בעל הקיצור נראה שהוא סובר דיש מצות עשה בקביעתו של מזוזה, ולא רק חיוב שיהא דלת עם מזוזה. - ונפקינן לענין אם מהני קביעת קטן במזוזה, דאם החיוב הוא בקביעות גיב, אי לא מהני בה קטן, ואם אין החיוב אלא שיהא על דלת מזוזה, איכא גם קביעות קטן מהני. דמיט טוטט מזוזה על הדלת, באמת כן נבואר במגיא בסימן י"א סק"א דהעיקר הוא שיהא בית עם מזוזה ואין עיקר החיוב בקביעתה. וכן מסיק לדינא במקדש מעט (סיק ב') דהעיקר שיהא מזוזה על הדלת, ומהני אפילו אם נקבע על ידי בר חיובא. - ובדעת קדישים (סימן רפ"ט) נוספק בדבר אם מהני קביעות עיי קטן, ובשו"ת מהרש"ג וי"ד סימן נ"ז הוסיף עוד להכשיר גם בקביעות נוי, והביא ראיה נוסכות נוי שכשרה אע"פ שיש חיוב על תעשה ולא מן העשוי, איכא גם מזוזה אין לאסור משום תעשה ולא מן העשוי.

(ב) בכל פתח. וכתב בערך השלחן (סי' רפ"ז סי' ג) דאפילו חדר המיוחד לקטנים בלבד, חייב להניח בו מזוזה, דהוי חל עליו חיוב מצות חינוך לחנכם במצות עשה של מזוזה, וגם חדר שמיחד האדם למשרתיו אינם הידיים, גיב מחיוב במזוזה, דהא מימ דירת ישראל הוא.

(ג) אם נתמעטו הדירורין, ואם הפקיר ביתו לגמרי, כתב בטנחת יצחק (חי' סימן כ"ז) דכיון שהפקירו לגמרי שוב אין בו חיוב מזוזה.

סעיף ג' - (ה) בימין הנכנס. ובפתח שהוא בין שני חדרים שאין ריב היציאה או הכניסה לאחד יותר מחבירו ותרבו האחרונים שיכול לקבוע המזוזה באיזה צד שירצה. - (ו) ויברך עליה. ובחיי אדם פליג וסיל דלא יברך עליה, אמנם להלכה רוב אחרונים מספקו בדברי בעל הקיצור להחמיר לברך.

סעיף ד' - (ז) בצד הימין שנכנסים לתוכו. וחדר שאנו מסופקים בו איהו היא העיקר דרך ימין לביאתך ולפתח יש שני דלתות ובכל דלת יש היכר ציר, פליגי בה האחרונים בשאלת יעב"ץ (ח"א סי' ג) כתב דיעשה טפח מזוזה בשני הצדדים, אמנם בטנחת אלעזר נח"ב (סי' ט) כתב שאין לעשות טפח שני מזוזות, רק יש לסמוך על דברי המהרשיק שכתב שלא תקפידה תורה רק למעט ההיפך צד שנטאל שאינו דרך ביאתך, אבל בספק אוי כל צד נחשב דרך ביאתך.

סעיף ה' - (ח) ומניחה בשפופרת. בטעמי המנהגים כתב דיש להזהר להניח דבר טה על השם שדיי כגון ניר או זכוכית כדי שלא יטווח את השם, כי השם שדיי רית שינור דלתות ישראל וזה דווקא כשאנו נמנח, ובאבני נזר כתב שיהיה שלא לכרוך אורנו בעיתונים של לשונות הנכרים, דפעמים מצוי בהם דברים משוקצים, ונמצא כרוך בזה רחיל.

סעיף ז' - (ט) אם נפלה המזוזה. ואם נפלה המזוזה לארץ כתב באחרות חיים ערך להתענות דמזוזה קדושתה קלה מתפליין, אמנם בשלחן מלכים כתב בשם ספר שערי אמת שגם במזוזה צריך להתענות.

סעיף י"א - (י) אין הפתח חייב במזוזה. בכל בו כתב עשרה תנאים שיהא הבית מחויב במזוזה, ואם חסר אחד מהן פטורה מזוזה ואילו הן: א. שיהא בו ד' אמות לא פחות, ב. שיהיה להפתח מזוזה, ג. וגם משקוף, ד. ותקרה, ה. הדלתות, ו. השער יהיה

חלונות חלונות חייבת.

טז) בית שער, והוא בית קטן שאצל שער החצר, שהשומר יושב שם, ומפרסת שהוא דרך לעלות בה לעליה, והגנה והדיר, פטורין ממזווה, כיון שאין עשויין לדירה, ואם יש בית שחייב במזווה פתוח לאחד מאלו או לאכסדרה חייבים אף בפתח שנכנסים להם מרשות הרבים. ולכן שערי חצרות, שערי מבואות, שערי מדינות ועירות כולם חייבים במזווה כיון שבתים החייבים במזווה פתוחים לתוכן; אפילו עשרה בתים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה (אפילו תשעה החיצונות הן בגונא דפטורין) אם הפנימי חייב במזווה, כולם חייבים. ולכן שער הפתוח מן הגנה לחצר, חייב במזווה, ויש אומרים דבית שער ומרפסת חייבים, אפילו אין בית פתוח להם, ויש לקבעה בלא ברכה.

יז) בית המרחץ, בורסקי ובית הטבילה פטורין, מפני שאינן לדירת כבוד. (יז) אבל רפת בקר וחדר שמגדלין בו עופות, ובית התבן והעצים, ואוצרות של יין או של שאר משקין, אם יש להם שיעור בית, חייבין ויש פוטריין.

יח) במקום שתינוקות מצויין, או שלפעמים רוחצין שם או שמשתינים שם, יכסה את המזווה, ודוקא בהזדמנות דרך עראי, סומכין, על הכיסוי, אבל לקבוע שם תשמיש בזיון, כגון להעמיד שם כלי לשופכין אין לסמוך על הכיסוי.

יט) בית וכן חצר שגם עכו"ם דר שם פטור.

כ) מרתף שהמזווה עם הפתח שוכבים בארץ פטור, דלא נקרא מזווה אלא כשעומדת.

כא) השוכר בית בחוץ לארץ, פטור ממזווה שלשים יום, (כא) דלא הוי דירת קבע.

כב) היוצא מן הבית וישראל אחד יכנס לדור שם, לא יטול הראשון את המזווה, אלא יניחם (כב) והשני ישלם לו עבורם.

או מאבנים אחרים, רק שכותלי הבנין בעצמו הן המזוונות, ועליהן תקרה גם כן חייבת. ואם אין לבית אלא מזווה אחת, כגון שמצד האחד עובר הכותל להלן כזה, אם היא מצד שמאל פטורה, ואם היא מצד ימין, יש ספק אם חייבת או לא, ויש לקבעה בלא ברכה, או שיקבעה לאחר שיקבע בפתח המחוייבת, ויפטור גם את זאת, וכן בכל מקום שיש ספק יעשה כן.

יב) יש לו שתי מזוונות ואין לו משקוף, אלא שיש עליהן כיפה כמין קשת, או אפילו גם מזוונות אין לו, אלא שהכיפה מתעגלת מן הארץ, אם יש בה בגובה עשרה טפחים רוחב ארבעה טפחים חייב במזווה. ואותן החנויות שעשויין מזווה אחת מן הקרקע עד המשקוף, ומזווה אחת שאינה מגעת עד המשקוף, רק שכונסין את הכותל לערך אמה או יותר כזה, אם המזווה שהיא גבוהה עד המשקוף היא מימין הכניסה, נותן את המזווה באותה המזווה, ואם המזווה הקטנה היא מימין הנכנס, אם היא גבוהה י' טפחים נותן את המזווה בה, ואם אינה גבוהה י' טפחים נותנין במקום הרחב.

יג) יש אומרים דאפילו אין דלתות לפתח חייב במזווה, ויש אומרים דבעינן דוקא דלת, ולכן לא יקבע את המזווה עד שיתלה מקודם את הדלת, (יג) ולא יקבע אותה תחלה ואחר כך יתלה את הדלת, משום דבעינן "תעשה ולא מן העשוי".

יד) בית שאינו עשוי לדירה (יד) בקביעות (יז) פטור, לפיכך סוכת החג בחג פטור. וכן אותן חנויות שעשויין ביומא דשוקא לימי משך היריד, ואחר כך מפרקין אותן, או שנשארות בלי שום תשמיש פטורין, אבל החנויות הקבועות בסחורה חייבות במזווה.

טז) אכסדרה שיש לה שלש מחיצות ותקרה על גביהן, ופרוצה ברביעית אף על פי שיש לה שתי פצימין כמו צורת פתח, פטורה ממזווה, מפני שהפצימין לא נעשו משום מזוונות, אלא כדי להעמיד התקרה, אבל אם יש לה מחיצה גם ברוח רביעית, אף על פי שהמחיצות נמוכות ואינן מגיעות עד התקרה, ואף על פי שהן עשויות

גבוה להכיף עשרה טפחים, ו. הבית יהיה של חלל, ג. והוא עשוי לדירת אדם, ט. ולדירת כבוד, י. ולדירת קבע.

סעיף יג - (יא) נשום דבעינן תעשה ולא מן העשוי, ואם נתן מזווה על פתח כדן, ולאחר זמן נתקלקל הכותל ולקח נמנה כל הדלת בידו עם המזווה, נותר אחיז להחזיר הדלת עם המזווה, ולא צריך לחזור ולקבוע את המזווה משום תעשה ילא מן העשוי, כיון שנתחלת הנמנה היתה בהכשר כיכ השואל ומשיב בתשובתו ומהדריג חייב סקסיוז, וכיכ באבני נור, אמנם המהרש"ג (סניג) חולק וסיל דזה מקרי תעשה ולא מן העשוי יפסול, וצריך לחזור ולתקן על הדלת.

סעיף יד - (יב) שאני עשוי לדירה בקביעות, בתשובת אבני נור וחייב ספיט"ס כתב דבית החולים שיש שם חולים הרבה המשתהים שם בי אי ג' חדשים אעפי"כ אינם חייבים במזווה דהרי אינם שוכרים החדרים להיות שלהם, אלא נתנים שכר על הימצאם שם, אבל החדר אינם שלהם לחייב עליהם מזווה.

(יג) לדירה בקביעות פטור. האחרונים דנו לענין בית שאינו דר שם בקביעות רק לחדש או שתיים, כגון בימי הקיץ שנוסעים בין הרים יחייב משתהה שם לחדש או לשתיים, אם מחויב במזווה או לא, בשבת תרשיש שהם (סניג) כתב דאותן הנוסעים בימי הקיץ להכפירים לשאוף אור צת, ושוכרים דירה על בית זג' חדשים פטורים ממזווה, הביא ראה מדברי הברכי יוסף, עייש, אמנם בשדי חנך (סניג) כתב דשפיר חל עליי חובת מזווה כיון שיושב בהכפר לצחות האויר ומתענג בה, לא דמי לנדרן הברכי, אמנם נטיק דנימי יניחם בלא ברכה.

סעיף יז - (יד) מפני שאינן לדירת כבוד. האחרונים דנו אי בית האסורין חייב במזווה או לא, והיינו בקהל שיש להם בית האסורין והיישבו שם אחד על כמה חדשים בתורת קנס, דיש לוטור דדירה בעיבי שניה דירה, וחייב לקבוע בה מזווה, אי יל דהוי דירת עראי ואינו חייב במזווה וצ"ע למעשה.

סעיף כ"א - (טז) דלא הוי דירת קבע, ואם שוה אדם בבתי מלץ של גוים ליתר משלשים יום כגון שנוסע למקומות הרחצה וכדומה, כתב בתשובת מנחת אלעזר (חיה סליא) דיקבע מזווה בלא ברכה, ואם נמנע שם מזווה קטנה, כתבו האחרונים דמותר להניח שם מזווה אחרת אצל אותה הישנה דקריב ליתא שהשנה פסולה היא, ולכן אינו עובר משום בל תוסף, ובדברי חיים ועלים הביא מהנהיג סמומנאקטש בגמוןקו יוד (ס' רפיח) כתב שגם אם הבעיה היה יחדי מקלי הדעת אעפי"כ מותר לתת מזווה חדשה, דבוידיא המזווה ישנה פסולה היא.

סעיף כ"ב - (טז) והשני ישלם לו עבורם. אם המזווה הראשונה הן מסופר יריש יחשובים והם יקרים לנאד, ואין השני נוכח לשלם סכים זה, דנו האחרונים אם נותר לו ליטלם ילהחליפם במזוונות פשוטות, בדעת קדושים הבריע שיכיל להחליפם לקבעו במקומם מזווה פשוטת, ובפרט שיכיל לוטור שמשפירים כדי לבדקם, ואחייב קובע שם מזווה אחרת, ולדינא צ"ע.

דפי שיעורים וטבלאות

קיצור שולחן ערוך

סימן יא מן סעיף א
עד סימן יא סעיף כג

ד' אדר א'

#1

■ מוזכר שיגה אחת ■

1 800 466-7593

www.HilchusaDiyoma.org

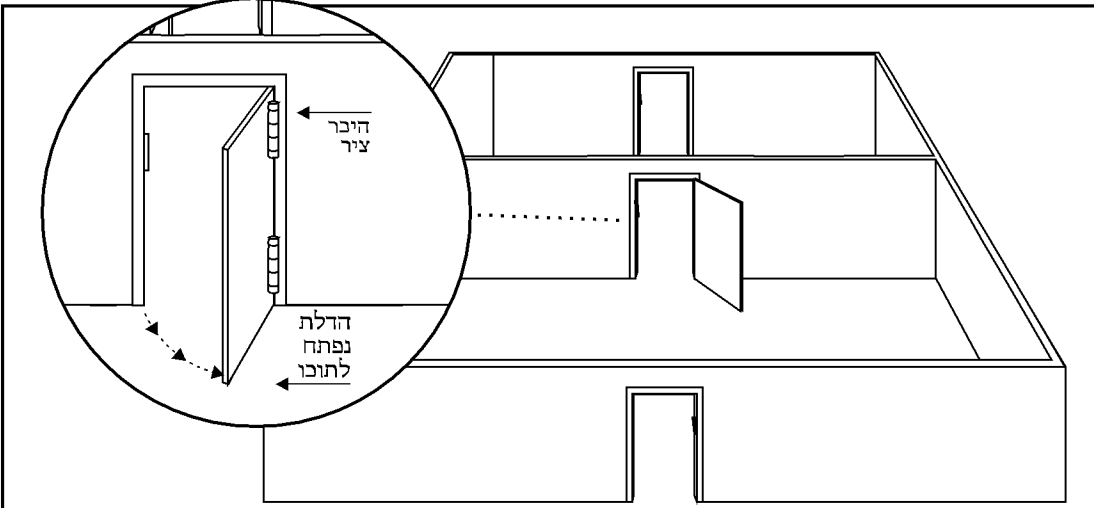
כל הזכויות שמורות
ואסור להעתיקם בלי רשות
© מתחלת המפעל

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף ג
צריך לקבעה בימין הנכנס

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף א
מצות עשה לקבוע מזוזה בכל פתח, ואפילו יש לו כמה
חדרים, ולכל חדר כמה פתחים העשויים לכניסה
ויציאה, אף על פי שהוא רגיל רק באחד מהן, מכל מקום
כולם חייבים במזוזה.

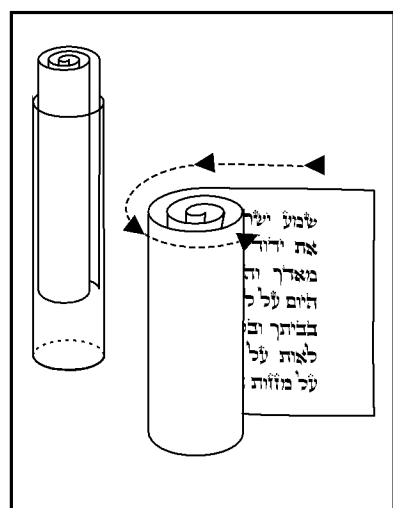
קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף ג

שני בתים אשר לכל אחד יש פתח לרשות הרבים או לחצר, ובמחיצה אשר ביניהם יש גם כן פתח, והשתא יש להסתפק בפתח זה, באיזה צד יתן את המזוזה, אזלינן בזה בתר היכר ציר, פירוש במקום שנעשים הצירים להדלת, שהדלת נפתח לתוכו זהו עיקר הבית, ונותנים את המזוזה בצד ימין שנכנסים לתוכו.

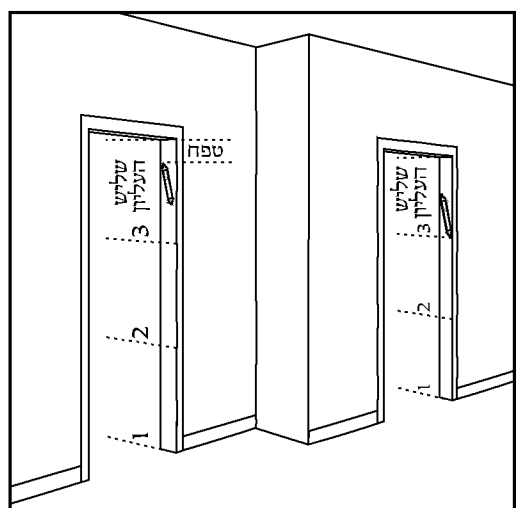
קיצור שולחן ערוך
סימן יא סעיף ו

וקובעה במסמרות במזוזה הפתח באלכסון,
ויהא ראשה דהיינו שמע כנגד הבית ושיטה
האחרונה לצד חוץ.

קיצור שולחן ערוך
סימן יא סעיף ו

כיצד קובעה, כורכה מסופה
לראשה, דהיינו מאחד כלפי
שמע, ומניחה בשפופרת או
בשאר דבר

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף ה

מקומה מתחלת שליש העליון של גובה השער,
קבעה למעלה מזה כשרה, והוא שירחקנה מן
המשקוף טפח.

דפי עיונים וטבלאות

קיצור שולחן ערוך

סימן יא מן סעיף א
עד סימן יא סעיף כג

#2 ד' אדר א'

■ מוזכר שיגה אחת ■

1 800 466-7593
www.HilchusuDiyoma.org

כל הזכויות שמורות
ואסור להעתיקם בלי רשות
© מתחלת המפעל

**קיצור שולחן ערוך
סימן יא סעיף ח**
בקצת שערים יש פתח קטן
אצל השער הגדול, ודרך הפתח
הקטן יוצאין ונכנסין, והשער הגדול
אינו נפתח רק לפרקים, וכיון שהם שני
פתחים וביניהם עמוד רחב טפח, חייבין
בשתי מוזות

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף ו
ואם מוזות הפתח אינה רחבה יקבענה זקופה, וזה טוב יותר
מלתתה אחורי הדלת. אם לא קבעה אלא תלאה פסולה.

ד' אמות על ד' אמות
יש בו כדי לרבע

**קיצור שולחן ערוך
סימן יא סעיף ו**
אין הבית חייב במוזזה,
אלא אם כן יש בו ד'
אמות על ד' אמות, ואם
אין בו ד' אמות על ד' אמות,
אבל יש בו כדי לרבע ד' אמות,
על ד' אמות, כגון שארכו יתר על רחבו
או שהיא עגולה, יש אומרים דחייב ויש אומרים דפטור

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף ט
במקום שיש לחוש שמא יגנבו אותה, אם
אפשר לו, יחפור חפירה במוזות הבית ויניחנה
שמה, אבל לא יעמיק לחפור טפח כי שם לא
הוי על מוזות ביתך רק תוך מוזזה ופסולה.

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף יא
יש לו שתי מוזות ואין לו משקוף, אלא שיש עליהן כיפה
כמין קשת, או אפילו גם מוזות אין לו, אלא שהכיפה
מתעגלת מן הארץ, אם יש בה בגובה עשרה טפחים רוחב
ארבעה טפחים חייב במוזזה.

**הכיפה מתעגלת
מן הארץ**
יש עליהן כיפה

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף יא
אם אין לבית אלא מוזזה אחת, כגון
שמצד האחד עובר הכותל להלן כזה,
אם היא מצד שמאל פטורה, ואם היא
מצד ימין, יש ספק אם חייבת או לא

**מצד
שמאל
(פטורה)**

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף יא
אפילו אין המוזות מעצים או
מאבנים אחרים, רק שכותלי
הבנין בעצמו הן המוזות

**כותלי הבנין בעצמו
הן המוזות**
**המוזות
מעצים**

דפי שינויים וטבלאות

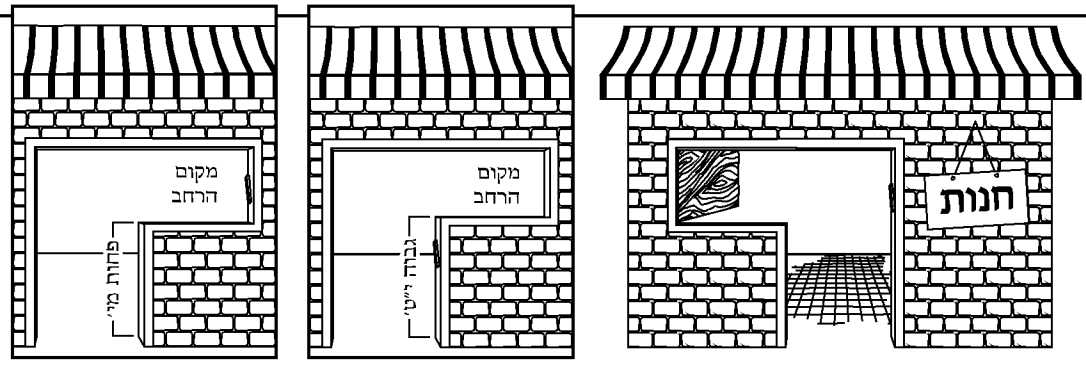
קיצור שולחן ערוך

סימן יא מן סעיף א
עד סימן יא סעיף כג

ד' אדר א' #3

■ מוזכר שיגה אחת ■

1 800 466-7593
www.HilchusuDiyoma.org
כל הזכויות שמורות
ואסור להעתיקם בלי רשות
© מתחלת המפעל

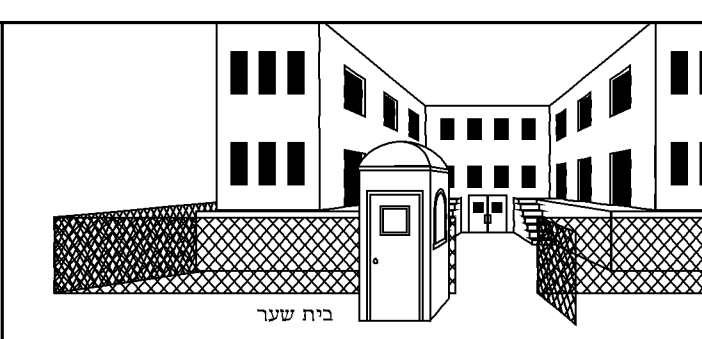
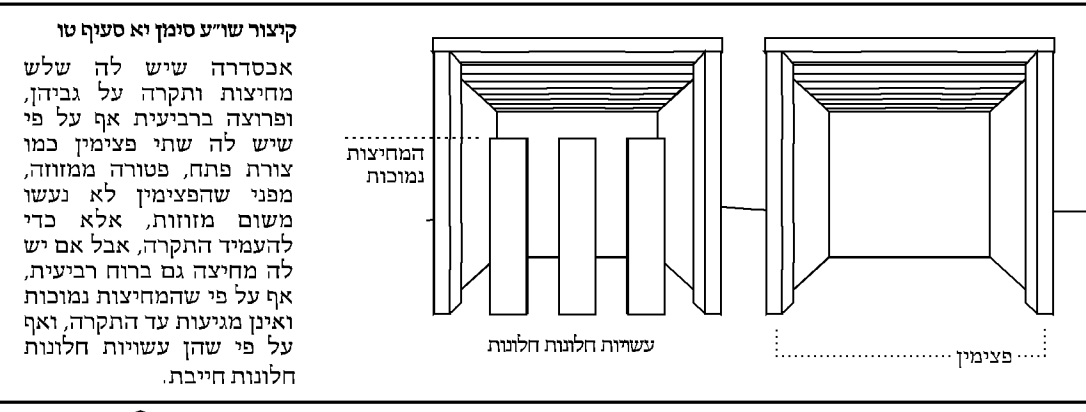

המזוזה הקטנה היא מימין הנכנס

המזוזה שהיא גבוהה... היא מימין הכניסה

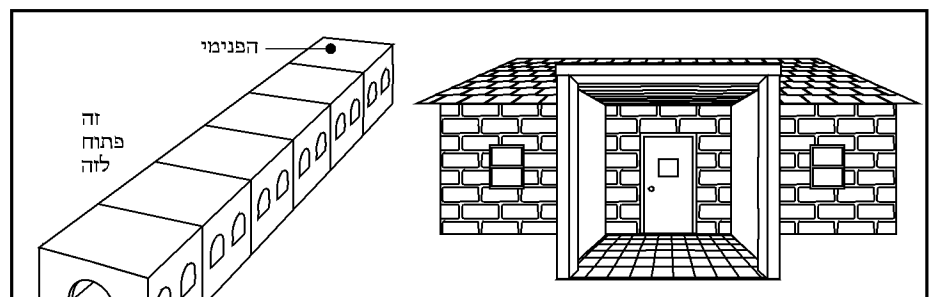
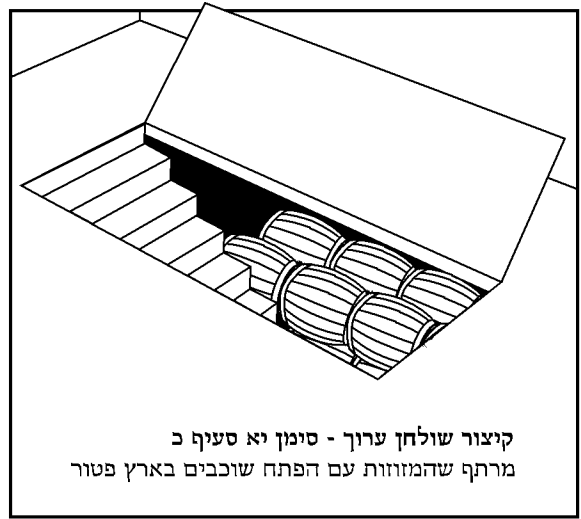
קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף יב

ואותן החנויות שעשוין מזוזה אחת מן הקרקע עד המשקוף, ומזוזה אחת שאינה מגעת עד המשקוף, רק שכונסין את הכותל לערך אמה או יותר כזה, אם המזוזה שהיא גבוהה עד המשקוף היא מימין הכניסה, נותן את המזוזה באותה המזוזה, ואם המזוזה הקטנה היא מימין הנכנס, אם היא גבוהה י' טפחים נותן את המזוזה בה, ואם אינה גבוהה י' טפחים נותנין במקום הרחב.

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף טז

בית שער, והוא בית קטן שאצל שער החצר, שהשומר יושב שם, ומרפסת שהוא דרך לעלות בה לעליה

קיצור שולחן ערוך - סימן יא סעיף טז

ואם יש בית שחייב במזוזה פתוח לאחד מאלו או לאכסדרה..... אפילו עשרה בתים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה (אפילו תשעה החיצונות הן בגונא דפטורין) אם הפנימי חייב במזוזה, כולם חייבים.

סימן י"א – הלכות מוזזה

(כג) חייב אדם להזהר מאד במצות מוזזה, מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא, יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ברוך הוא, (ט) ויזכור אהבתו ויעיר משנתו, ושגיונותיו בהבלי הזמן, וידע כי אין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו, והולך בדרכי מישרים. אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל מי שיש לו תפילין בראשו ובורועו, וציצית בבגדו ומוזזה בפתחו, מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכרין רבים, והן הן המלאכים שמצילין אותו מלחטוא, שנאמר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה בעון מוזזה, בניו ובנותיו מתים קטנים. וכל הזהיר במוזזה יאריכו ימיו, שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם.

(כד) ולפי שהמוזזה הוא להזכירו יחוד שמו יתברך, לכן כשיוצא מפתח ביתו, וכן כשכנס (ט) ינשק אותה. אבל לא ינית את היד על המוזזה עצמה, אלא יזהר שיהיה זכוכית על השם. וכשיוצא מביתו ומניח ידו על המוזזה יאמר: ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני, ה' ישמר צאתי ובואי מעתה ועד עולם.

(כה) מוזזה היחיד נבדקת שתי פעמים (כ) בשבע שנים, ושל רבים (שאינן להטריח עליהם) נבדקת שתי פעמים ביובל.

סימן כז – הלכות תלמוד תורה

(א) אחר התפלה (כ) יקבע עת לתלמוד תורה, וצריך שאותו העת תהיה קבוע, שלא יעבירו אף אם סבר (כ) להרויח הרבה. ואם צריך לעשות איזה דבר נחוץ מאד, ילמוד מקודם לכל

הפחות פסוק אחד או הלכה אחת, ויעשה מה שנחוץ לו ואחר כך ישלים חקו. ובקצת קהלות קדושות נתיסדו חברות קדושות, ללמוד תורה ברבים מיד לאחר התפלה, ויש לכל ירא שמים להתחבר אליהם.

(ב) כל איש ישראל (ג) חייב ללמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין זקן גדול, אפילו עני המחזיר על הפתחים, חייב (ד) לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה. ומי שאינו יודע (ה) כלל ללמוד, או שאי אפשר לו (ו) מחמת רוב הטרדות, יספיק לאחרים הלומדים, ותחשב לו כאלו לומד בעצמו. כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה בפסוק שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך, זבולן ויששכר עשו שותפות, זבולן עסק בסחורה והספיק ליששכר פרנסתו, שיהיה לו פנאי לעסוק בתורה, לפיכך הקדים הפסוק זבולן ליששכר, מפני שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה. וכן מצינו במשנה (זכחים פ"א), שמעון אחי עזריה אומר וכו' ונקרא שמעון על שם אחי עזריה, לפי שעזריה עסק בפרקמטיא והיה מספיק צרכי שמעון אחיו, שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהם, שיהא חלק לעזריה בשכר למודו של שמעון. ועל כל פנים יתאמץ כל אדם ללמוד אפילו רק מעט בכל יום ובכל לילה.

(ג) מי שאינו יכול לעשות תורתו קבע, אלא שהוא קובע עתים לתורה, יעסוק בעתים הללו שהוא קבוע, ללמוד (ח) ההלכות השכיחות הנצרכות לדעת לכל איש ישראל, וגם באגדות ומדרשים (ט) וספרי מוסר אשר יסודתם בהררי קודש, ממדרשי רבותינו זכרונם לברכה שהם מועילים להחליש (ט) כח היצר הרע, ואשרי מי שיש לו חק קבוע ולא יעבור, ללמוד

סעיף כ"ג – (יז) יפגע ביחוד השם. ברבינו בחיי הוסיף לבאר שבפרשיות המוזזה מבואר עקרי התורה, באמונה, חדות העולם, וההשגחה, והנבואה, דהרי בפרשה ראשונה ניכר יחוד ה' ותלמוד תורה, ובפרשה שני – שכן ועונש וזכרון יציאת מצרים, שבו נעשים האותות והמופתים והנסים המפורסמים, וזה מעיד על שלשה דברים הללו שהם יסוד האמונה ושורשה, והם החידוש וההשגחה והנבואה.

(יח) ויזכור אהבתו. בזה"ק מבאר באריכות דלא נשקת המוזזה היא הענין אלא העיקר לידע ולהתבונן על ידי נשקת המוזזה כי הבוכ"ע ית"ש משגיח על עליונים ותחתונים בכל עת ורגע, ויזכור האדם חובתו בעולמו, כי בכל דרכיך דעהו.

סעיף כ"ד – (יט) ינשק אותה. ובשם האריז"ל איתא הכוונה שיכוון בעת נשקת המוזזה, שישם אצבעו הנקרא אמה על המוזזה וינשק אותה ויכוון כוונתו שהשי"ת יצילו מיצה"ר, כי יצר במילואו יר"ד צדי"ר ר"ש ס"ת שם שד"י, ויכוון בשם שד"י הכתוב על המוזזה להצילו מיצר הרע, וברבינו בחיי איתא הטעם למה כתובין שם שד"י על המוזזה לפי שעכ"ם חושבים שהצלחת הבתים תלויה במערכת הכוכבים, ומפני שהשם הזה משדד ומנצח המערכות, ע"כ נכתבו אותו לרמז כי ממנו השפע והטוב נכנס אל הבתים, לא מן המערכה.

סעיף כ"ה – (כ) שתי פעמים בשבע שנים. וכל המוזזה שהעמידו באותו עת צריך לבדוק, ואף שכבר בדק שלשה מהם ונמצאו כשרים, לא אמרינן העמידו על חזקתו והכל כשרים הם, דלא כל המקומות שוים בזה, ואפשר שאחד מהם נתקלקל באיזה אופן, על כן צריך לבדוק כל אחד ואחד מהם, בכל פעם שבוודקין אותם, כן מבואר בברכ"י להלכה.

סימן כ"ז

סעיף א' – (א) אחר התפילה יקבע. (פי רמ"ו ס"א) מבואר דצריך האדם לקבוע עת לתלמוד תורה ביום ובלילה, ע"כ כתב המשנ"ב בביה"ל (בסימן קנ"ה) דמן הנכון שמלבד הקביעות שאחר תפילת שחרית יקבע לימודו גם בין מנחה למערבי, לקיים והגית בו יומם ולילה.

(ב) להרויח הרבה. כדאיתא בירושלמי (סוטה פ"ט) מאי אנשי אמנה, כהרא דהוי צוחין ליה בפרקמטיא – שהיו הקונים צועקין אליו שיבוא למכור סחורתו, והיה עונה אליהם, אין אני מבטל השעה שקבעתי ללמוד תורה, בשביל הרווחת ממון, אם ראו הוא שיבוא לי ריווח, יבוא הוא מעצמו מהקב"ה אף לאחר שאגמור קביעות למודי (משנ"ב קנ"ה סק"ה).

סעיף ב' – (ג) חייב ללמוד תורה. אמנם אם עוסק בתורה בלבד, ואינו מתעסק להוציא הדין לאמתו וההוראה כתקנה, כאילו גם תורה אין לו, כדאיתא בגמ' אגרא דשמעתא סברא ופרש"י שהוא יגע וטרח ומחשב להבין טעמו של דבר.

(ד) חייב לקבוע לו זמן. ומי שמתפרנס ממעשי ידיו חייב לעסוק בתורה בכל עת שמצוי לו, לא רק לקבוע זמן ללימוד התורה, וכן מי שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, והמתפרנס מקופת הקהל חייב לעסוק בתורה ביום ובלילה ממש, ואינו יוצא ידי חובתו כלל בקביעות עתים (התניא הל' ת"ת פ"ג ס"ה). ועל כן חייב כל אדם לתקן בביתו מקום וישים לו שם גמרא ומקרא, או תהלים או שאר ספרי קודש, וכאשר יפנה מעסקיו ומידי עברו ממלאכתו יסור שמה לקרות (אגרת התשובה מרבינו יונה).

(ה) שאינו יודע כלל ללמוד. ואפי' אינו מבין כלל מה שלומדים, מ"מ ילך לביהמ"ד שלומדים שם, דהעכבה בביהמ"ד מצוה הוא, וכש"כ אם יוכל להבין מה שלומדים בהלכה ובאגדה, יקבע עצמו לשמוע ויעלה לו במקום לימוד (משנ"ב ס"ה קנ"ה סק"ו).

(ו) מחמת רוב הטרדות. וצריך לדעת דלא אמרו שמבטלין ומפסיקינן בתלמוד תורה כדי לקיים מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים, אלא להפסיק לפי שעה וזמן, שאין בזה אלא ביטול "עסק התורה", אבל מי שאינו יודע ההלכות איך להתנהג ומבטל בזה "מידעת התורה" בוודאי תלמיד תורה גדולה מכל המצוות (תניא הל' ת"ת פ"ג ס"א).

סעיף ג' – (ז) ללמוד ההלכות השכיחות. האחרונים דנו אי באגדת חז"ל ג"כ יוצא החיוב של דבר הלכה, במהרי"ן חיות כתב דאגדת חז"ל היו כדבר הלכה, והיעב"ץ חולק עליו דצריך דווקא דבר הלכה, ולמעשה מסיק הש"ך ב"י"ד ולאחריו המשנ"ב דלא ילמוד גמרא לחוד אלא צריך ללמוד גם הפוסקים, כדי להוציא לידי מעשה, אמנם בתניא כתב דלימוד האגדות ג"כ מביא לידי מעשה, להתבונן מתוכן מוסר השכל, וכ"כ בספר חסידים (סי' תתתצ"ה) דילמוד תחילה מה שנוהג תדיר כגון שחיטת חולין שבת וברכות.

(ח) וספרי מוסר. וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום אם מעט ואם הרבה, כי הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו ותכלין היצ"ר הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והוא יותר מלימוד משניות (משנ"ב ס"ה א' סק"ב).

(ט) להחליש כח היצר הרע. אצל הגאון רבי ישראל מסאלנט מגדולי בעלי המוסר זצ"ל, באו פעם איזה אנשים לחוות דעתו במי שאין רק שעה אחת ביום ללמוד, איזה לימוד יעדיף ללמוד באותו זמן מועט, לתמיהתם הרב ענה להם הגאון שילמד בשעה זו ספר מוסר, כששאלוהו על פשר הדבר, האם לא נכון שילמוד יותר בעת שהוא הלכות הנצרכות, ענה להם הגאון, שבצדק יעננו שילמוד בספרי מוסר, דאם ילמוד באותו שעה ספר מוסר, אז יוכח לדעת כי באמת יש לו עוד שעה רווחת להקדישה ללימוד התורה.

ד) אפילו שאר ספרי קודש, אם מונחים על ספסל, (ט) אסור לישב על ספסל זה, אלא אם הספרים מונחים על איזה דבר שגבוה לכל הפחות טפה, ומכל שכן דאסור להניח ספרים על גבי קרקע, לא יניח אדם ספר על ברכיו ושני אצילי ידיו עליו. בשעת הדחק מותר לישב על גבי תיבה שיש בה שאר ספרי קודש, אבל אם יש בה ספר תורה אסור. מניחים חומשים על גבי נביאים וכתובים, וכן כתובים על גבי נביאים, ונביאים על גבי כתובים, אבל אין מניחין נביאים וכתובים על גבי חומשים.

ה) ספר תורה שבלה, (ט) גונזין אותו, (י) וכן שאר ספרים וכתבי קודש ותשמישי קדושה, (י) אסור לשורפן.

ו) אין זורקין כתבי קודש, ואפילו הלכות ואגדות, ואסור להפוך אותם על פניהם, ואם מצאן הפוכין צריך להניחן כראוי.

ז) אין להשתין מים בפני ספרים, ולעת הצורך, על כל פנים יהיו מונחים גבוהים עשרה טפחים.

ח) אין לעשות מפות ומעילים לדבר שבקדושה, מדבר שנשתמש בו הדיוט, ובדיעבד שכבר נעשו מותר. אבל מדבר שנשתמש בו לעבודת אלילים, אפילו בדיעבד אסור.

ט) אסור להשתמש בספר להנאתו, כגון להעמידו להגן מפני חמה, או כדי שלא יראה חברו מה שהוא עושה, אבל אם השמש זורחת על הספר שהוא לומד בו, מותר להגן בספר אחר כיון שאינו עושה להנאתו. וכן להניח ספר תחת ספר שהיה לומד בו, כדי להגביתו לצורך הלימוד יש להתיר, אבל אין להניח ספר בתוך ספר אחר, שלא יצטרך להפש אחר כך מקום לימודו. לא ישרטט איזה קונטרס על הספר, לפי שאין קדושה בקונטרס, עד שיכתבו בו, וכן לא יניח גייר וכדומה בספר, למשמרת.

י) המאבד כתבי קודש, (י) עובר בלאו דלא תעשון בן לה' אלהיכם, וצריכין למחות בכורכי ספרים, שמדבקין בתוך הלוחות כתבי קודש. גם צריכין לזוהר מאד, כשנותנים ספרים קדושים ישנים, לאומן אינו יהודי לכרכם מחדש, שיקחו מהם את הלוחות הישנות להעניעם, שלא יתנם האומן לספר חול.

בספר "חק לישראל" דבר יום ביומו. וכל המוסיף מוסיפין לו טובה מן השמים.
ד) כשהוא לומד וצריך לצאת לחוץ, אל יניח את הספר פתוח, כי על ידי זה משכח תלמודו.

ה) צריך לזוהר, בכל מה שהוא לומד, (י) להוציאו בשפתיו (ט) ולהשמיע לאזניו, שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפניך, והגית בו וגו', ומי שמוציא בשפתיו, (כ) אף על פי שאינו מבין, קיים מצות ולמדתם, ולכן כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים, וכן כשעולה לספר תורה. וכל העוסק בתורה, ואינו יכול להבין, מחמת קוצר דעתו, יזכה להבינה בעולם הבא.

סימן כח - הלכות ס"ת ושאר ספרי קודש

א) מצות עשה על כל (ט) איש מישראל לכתוב לו ספר תורה, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, וקבלו חכמינו זכרונם לברכה פירושו, לכתוב את כל התורה שיש בה השירה. ואפילו ירש ספר תורה מאביו, מצוה לכתוב משלו. שכן לו סופר לכתוב לו ספר תורה, או שקנאו, והיה בו טעות והגיהו, הרי זה כאלו כתבו ואסור למכור ספר תורה, אך בשעת דחק גדול, יעשה שאלת חכם.

ב) וכן מצוה על כל איש, לקנות שאר ספרי קודש שלומדים מתוכן, כגון מקרא, משנה, גמרא ופוסקים, שילמוד מתוכן, וגם ישאילן לאחרים. ומי שאין ידו משגת, לקנות לו ספר תורה וגם שאר ספרי לימוד, אוי הספרים שהן לצורך לימוד, הן קודמין. אמרו רבותינו זכרונם לברכה, ועדקתו עומדת לעד, זה הכותב (והוא הדין הקונה) ספרים ומשאילן לאחרים.

ג) חייב אדם לנהוג כבוד גדול בספר תורה, ומצוה ליחד לו מקום, ולכבד את המקום ההוא ולהדרו ביותר, ולא ירוק כנגד הספר תורה, ולא יאחזו ספר תורה בלא מטפחת. (כ) הרואה את הנושא ספר תורה, צריך לעמוד לפניו, עד שיכניס את הספר תורה (י) למקומו, או עד שאינו רואהו עוד. ובבית הכנסת בשעה שמוציאין ומכניסין את הספר תורה, מצוה לכל מי שעוברת לפניו, ללוותה עד מקומה, וכן המגביה והגולל, ילכו ללוותה.

סעיף ה' - (י) להוציא בשפתיו. האחרונים פליגי אי בהמשך לימודו בתורה מותר להזכיר את ה' שזוכר בהפסוקים, או לא, המג"א (או"ח סי' רט"ז סק"ה) כתב דגדול בשעה שלומד הברכות בגמ' אינו מזכיר ה', אבל בשאילת יעב"ץ (ח"א ספ"א) כתב דלמד גמרא לפני אביו החכ"צ, וכשהיה מגיע לפסוקים קרא ה' בכינוי וגער בו אביו, והורה לו שיקרא ה' כהוגן, ועיי"ש שמביא ראייה מגמ', ובברכי יוסף (סר"ט"ו) כתב דמנהג רבנן קשישאי שלא להזכיר השם, אמנם מדבריו משמע דדוקא בנוסח הברכה נהגים הם שלא להזכיר אבל שמות הפסוקים המובאים בתלמוד, גם הוא מודה שמותר להזכיר, ואפ"ל דכך הם דברי המג"א דדוקא בברכות, ולא פליגי וצ"ע.
(יא) ולהשמיע לאזניו. וכל המשמיע קולו בשעת הלימוד, תלמודו מתקיים בידו, אבל הקורא בלחש מהרה הוא שוכח.
(יב) אע"פ שאינו מבין. אמנם זה דוקא בתורה שבכתב, אבל בתורה שבע"פ אינו מבין הפירוש לא נחשב ללימוד כלל (תניא או"ח סי' ג) אמנם אעפ"כ יש לו לאדם לעסוק בכל התורה, גם בדברים שלא יוכל להבין, ולעתיד לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעוה"ז ולא השיגה מקוצר דעתו (תניא בשם הוזהר).

סימן כח

סעיף א' - (א) על כל איש מישראל. פלוגתא רבירתא הוא אם יוצאין מצוה זו בשותפות עם שאר אנשים, הגרעק"א, השואל ומשיב ס"ל דאין יוצאין בשותפות, הבאר יצחק והבית הלוי ס"ל דיוצאין בשותפות מצות כתיבת ס"ת.

סעיף ג' - (ב) הרואה את הנושא ס"ת. וה"ה השומע קול הנושא ס"ת אע"פ שאינו רואה אותה חייב לעמוד (רמ"א בסימן רפ"ב).
(ג) למקומו. וה"ה כשמוציאין את הס"ת מההיכל מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללוותה עד הבימה (משנ"ב סימן קמ"ט סק"ז).

סעיף ד' - (ד) אסור לישב על ספסל זה. ואם המקום דחוק מותר לישב בשוה עם ספרים בשעת הדחק, וכן הביא הש"ך (רפ"ב סק"ט) בשם הר"ר מנוח, דבזמן שבבית המדרש המקום צר לתלמידים, מותר לישב בשוה עם ספרים, אמנם למעשה מסיק הש"ך דבמקום שאפשר יש להחמיר.

סעיף ה' - (ה) גונזין אותו. בחות יאיר כתב (ס"ט"ז) בטבעת שנתקע עליו שם הקודש צריך גזירה, ובשאילת יעב"ץ (ח"ב סק"מ) מצדד להקל לשום אותו באצבעו ויחפה כיסוי עליו וצריך אזוהרה יתירה לנהוג בו קדושה חמורה, שלא יכנסו למבואות המטונפות, ובח"ט (ח"ז סי' ה') כתב דאם ה' כתוב בהמשך איזה פסוק אין חשש ללבושו רק שאסור ליכנס בו לביה"כ.
(ו) וכן שאר ספרים. בערוך השלחן (סרפ"ב סי' כג) כתב שהחזר שהספרים בתוכו אין בו קדושה, אבל הארגו העשוי לספרים והניח בו ספרים הוי תשמישי קדושה, וכן הפאליצעס העשוי להעמיד עליהם ספרים, והעמידו עליהם הוי תשמיש קדושה, אמנם בתשובת אמרי יושר (ח"א סמ"ה) ס"ל דאין בו דין תשמיש קדושה, ומ"מ כתב שנכון למכור הארון, ובוה יצא לגמרי לחולין, ובדמיו יקח ספרים.

(ז) אסור לשרפן. אע"ג דכוונתו כדי שלא יבוא לידי בזיון, מ"מ אסור דדרך השחתה עביד (משנ"ב סי' קנ"ד סק"ד), ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ג') מתיר לשרוף כתבי הקודש, היכא דא"א בענין אחר מכת ריבוי שיבא לידי בזיון, או מחשש סכנה, וישרוף אותם מעט מעט, ויצניע האפר ויגזו אצל ת"ת. אמנם בתשובת כנסת יחזקאל (סי' ל"ז) השיג עליו, ובשו"ת שוואל ומשיב (מהד"ג סי' ט"ו) נקט כדברי הכנסת יחזקאל שאסור לשרפם.

סעיף י' (ח) - המאבד כתבי קודש. ובסידור מגדל עוז הוסיף דכן הדין כשנכתבים בכתב רש"י, וכן בכל כתב של לעז דינם ככתבי קודש ואסור לאבדם.

סימן כח – הלכות ס"ת ושאר ס"ק

(א) אין לוקחין ספר תורה תפילין ומוזוזות מן האיני יהודי ביותר מכדי דמיהן, כדי שלא להרגילן לגנבן ולגזוזן, אבל בכדי דמיהם חייבים לקנות, (אפילו במקום שצריכין גניזה (ב)) ואם האיני יהודי מבקש הרבה, צריך לעסוק ולדבר עמו בדברי ריעוי, אולי ישוה עמו בכדי דמיו, ואם עומד בדעתו, אז מניחין בידו, ואין לבקש מן האיני יהודי שיתנם בזול יותר מדאי, פן יכעסו וישליכום למקום אבוד.

(ב) אם נפל (י) ספר תורה מידו, אפילו בנרתיקו, צריך להתענות (יא), ונוהגים שגם הרואים מתענים.

(ג) אסור לכתוב פסוק בלי שרטוט (יב), יש אומרים דאסור לכתוב דברי חול בכתב אשורית שכותבין בו התורה.

סימן כט – מידות שירגיל בהם האדם א"ע

סעיף א) האנשים חלוקים הם בדעותיהם (פירוש בטבעיהם). יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד, ויש שדעתו מיושבת עליו, ואינו כועס כלל, או שהוא כועס פעם אחת בהרבה שנים. יש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח ביותר, יש שהוא בעל תאוה, לא תשבע נפשו מהלוח בתאוה, ויש שהוא לב טהור מאד, ולא יתאוה אפילו לדברים מעטים, שהגוף צריך להם, יש בעל נפש רחבה, שלא תשבע נפשו מכל מומן שבעולם, כענין שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף, ויש מקצר נפשו, ודי לו אפילו דבר מועט, שלא יספיק לו ולא ירדוף להשיג די צרכו, יש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו, ומה שהוא אוכל משלו אוכל בצער, ויש שהוא מפזר כל ממונו, וכן בכל המדות והדעות, כגון מהולל ואונן כילי ושוע אכזרי ורחמן, רך לבב ואמין לבב וכיוצא בהן.

ב) הדרך הטוב והישר הוא, שירגיל האדם את עצמו ללכת (א) בדרך אמצעי. לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן, ואי אפשר לחיות זולתן, כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו, וכן לא יהא עמל בעסקיו, אלא להשיג (ב) דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר טוב מעט

סעיף י"א – (ט) כגון שכתבו עכ"ם (מסגרת השלחן)

סעיף י"ב – (י) אם נפל ספר תורה. בתשובת חיים שאל (סי' י"ב) כתב דאפי' אם הס"ת פסול נכון להתענות, וכ"כ בש"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' נ"ב) וכתב בתשובת עצי הלכנון (סי' ע"א) דדוקא אם נפל הספר על הקרקע יש להתענות אבל אם נפל על הספסל שיושבין ואפילו על המדרגות שלפני הארון הקודש א"צ להתענות, וכש"כ אם נפל הספר בארון הקודש עצמו א"צ להתענות.

(יא) להתענות. הדברי חיים (י"ד כ"ט) ובש"ת מהרש"ם (ח"ג שלי"א) כתבו להתענות בה"ב. ובש"ת סת"ם (סי' נ"ה) כתב להתענות רק יום אחד, ושאר הימים יפדה בצדקה.

(יא) פסוק בלי שרטוט. ודנו הפוסקים כמה תיבות אסור לכתוב. ולדינא בוודאי אסור ג' פסוקים.

סימן כ"ט

סעיף ב' – (א) ללכת בדרך האמצעי. כן איתא ברמב"ם בפירוש המשניות שיתנהג האדם במידותיו בדרך האמצעי שהוא דרך המוכרח, וכזה חזינן שח"ל נקטו דרך האמצעי גם לענין לימוד התורה כדאיתא בירושלמי, התורה נמשלה לשני שבילים אחד של אש ואחד של שלג, הטא לכאן נכזה באש, הטא לכאן מת בשלג, מה יעשה יהלך באמצע, וכן נקטו ח"ל להלכה, דנקטינן כדברי המכריע להלכה.

(ב) דבר שצריך לו. ואף זה לא יעשה אלא כדי פרנסתו, וצריך להזהר מפתוי היצר שמפתהו שכל היום צריך השתדלות על הרוחה זו, והעיקר שיתבונן בעצמו מהו ההכרח האמיתי שא"א בלעדו, ואז יוכל להתקיים בידו שיהא מלאכתו ארעי ותורתו קבע (משנ"ב סי' קנ"ו סק"ב).

(ג) ולא יהא מהולל ושוחק. בס' חיים ושלום מובא משמי דהרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב ז"ע, שמירת הליצנות הוא המידה היותר גרוע ר"ל, להכחיש האמונה בלב האדם, לכן צריכין לזהר בזה ביותר, ובספר רגל ישראל מהרה"ק בני יששכר ז"ע כתב שאין להליעג על על שום מנהג וחומרא ונהוג אצל אחד, ואחרים מקילין בזה החסידות, כי החומרא הלזו שייכות לשורש נשמתו של זה ולא לאחרים, ע"כ צריך להניח לכל אחד להתנהג בדרך הטוב.

(ד) שלא יכעס. בנתיבי מצוותין כתב הטעם מקרא שנאמר ולא יהי בך א-ל זר, והוסיף שם שבאמת כעס הוא יסוד כל התורה ואינו נכתב אף ברמז בתורה, מפני שהוא דבר חמור מאד ולא יוכל להתלבש באבר ובגיד פרטי, אלא היא כולל כל התורה.

(ה) שראוי לכעס. אמנם זה דווקא במילי דעלמא, משא"כ במילי דשמיא לאפרושי מאיסורא, לא שייך הא דאמרן וכמ"ש ויקצוף משה (לקוטי אמרים פכ"ג).

(ו) כאלו עובד ע"ז. והטעם לזה לפי שבשעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לא היה כועס כלל (אגרת הקודש סכ"ה).

(ז) שומעים חרפתו ואינם משיבין. וכשצריך לפעמים להשיב לא ישיב יותר ממה שאמר לו חבירו כדאיתא בגמ' ביצה כ: לא ליהדר ליה מילתא טפי ממאי דאמר ליה

חבריה.

כל הזכויות שמורות
ואסור להעתיקם בלי רשות
© מנהלת המפעל

דפי קייצור שי"ע ומילואים

סימן כ"ח מן סעיף י"א עד הסוף - וסימן כ"ט מן סעיף א' עד סעיף י"ב

ו' אדר א' ב

■ מחזור שינה אחת ■

שלמה המלך עליו השלום (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה, ואל תתחכם יותר, למה תשומם, ואמר פלס (משלי ד כו) מעגל רגלך וכל דרכיך יכוננו.

ח) כבר כתבנו מאמר יהודה בן תימא הוי עז כנמר כו' שלא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הבורא יתברך שמו. אבל מכל מקום לא יענה אותם (י) דברי עזות, שלא יקנה קנין בנפשו להיות עז פנים, אפילו שלא במקום עבודתו יתברך שמו.

ט) וכן אין להתקוטט (יח) בשביל איזה מצוה, כגון להתפלל לפני התיבה, או לעלות לתורה וכדומה, כדמצינו בלחם הפנים, אף שהוא מצוה לאכלו, שנינו (יומא ל"ט). הצנועים מושכים ידיהם והגרדין חוטפין ואוכלין.

י) טבע האדם הוא, להיות נמשך במעשיו אחר רעיו וחבריו ואנשי מקומו, לפיכך צריך האדם להתחבר לצדיקים, ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמוד ממעשיהם. אמר שלמה המלך עליו השלום (משלי יג כ) הולך את חכמים יחכם, ורועה כסילים ירוע, ואומר אשרי האיש וגו' ואם הוא דר בעיר שמנהיגה רעים, ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה, ילך משם לדור בעיר שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים.

יא) מצות עשה (יט) להדבק בתלמידי חכמים כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנאמר ובו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך פירשו רבותינו זכרונם לברכה הדבק בתלמיד חכם. לפיכך צריך האדם להשתדל, שישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם, ולאכול ולשתות עם תלמיד חכם, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחבר אליהם בכל מיני חבור, שנאמר ולדבקה בו. וכן צוו רבותינו זכרונם לברכה ואמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם.

סעיף ה' - (ח) לעולם ירבה אדם בשתיקה, כמו שאמר שלמה המלך ע"ה במשלי ברוב דברים לא יחדל פשע, ואיתא באוה"ק פ' פנחס, כי פה של לומדי תורה דינים ככלי שרת אשר ישרתו בס בקודש, ולזה אסור לדבר בו אפי' דברי חול, הגם שאין בהם דברים אסורים, ובמדרש פנחס איתא דכל מה שהאדם ממעט בדיבור, הוא ביותר מקורב אל הקדושה. (ט) או בדברים שהוא צריך לחיי גופו. ובמשנ"ב (סי קנ"ו סק"ד) כתב דהשח שיחת חולין עובר בעשה (פירוש דברי גנאי וקלות ראש). (י) לא ירבה דברים. ובפרמ"ג (סי שי"ז מ"ז סק"א) כתב דנשים אינן מצוות שלא לדבר דברים בטלים.

סעיף ו' - (יא) לא ירא אדם בעל שחוק. כדאיתא בגמ' אסור לאדם למלא פיו שחוק בעוה"ז, אבל שחוק קל משמע דמותר, אמנם בגמ' (נדרים נ) מוכח דרבי היה מקפיד אף על שחוק קל בלא מילוי פה. (יב) אלא שמח. בלקוטי תורה כתב שכמו כשהאדם רעב מאור אז אכילתו בתאוה להחיות את גופו, כן צריך לעשות כל מצוה בשמחה להחיות את נשמתו. (יג) ממעט בעסק ועוסק בתורה. דעיקר מצות תלמוד תורה, אין לה שיעור וחויבא הוא כל היום, כל זמן שיש לו פנאי, וכדכתיב לא ימוש ס"ת הזה מפניך (משנ"ב סי' קנ"ה סק"ד). (יד) והכבוד. כדאיתא בדברי חז"ל (עירובין דף י"ג ע"ב) כל המחזיר על הגדולה גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה, גדולה מחזרת אחריו.

סעיף ז' - (טז) אפרוש מהן ביותר. איתא בהגהת ר' דוד אפענהיים, לא יסגף אדם לעצמו יותר מדאי, שלא ינהה מהעוה"ז ויפרוש עצמו מדברי הגופנים מכל וכל, כי לא ישר הוא, רק ילך בדרך הממוצע, דהיינו שיעבוד השי"ת וגם יאכל וישתה כדי להחיות את נפשו. (טז) לסגף עצמו בתענית. ובמשנ"ב (תקע"א סק"ב) כתב דיותר טוב שיקבל תענית מן הדיבור, ממה שיקבל עליו מן האכילה, וכ"כ הגר"א באגרתו שצריך האדם לייסר עצמו, לא בתענית וסיגופים כי אם ברסן פיו ותאוותיו.

סעיף ח' - (יז) לא יענה אותם דברי עזות, אבל מינים ואפיקרסים שרוצים להעביר את העם מרצון השי"ת, לעשות תקנות חדשות בעיר נגד ה' ותורתו, מצוה לשנאותם ולהתקוטט עמהם ולהפר עצתם בכל מה שיוכל (ביה"ל סימן א').

סעיף ט' - (יח) בשביל איזה מצוה. ופשוט דזה דווקא אם המצוה תתקיים ע"י אחר אבל אם המצוה תתבטל לגמרי, כגון הכנסת אורחים, והחזקת ת"ת, בודאי מצוה להתקוטט כדי להחזיק המצוה.

סעיף י"א - (יט) להדבק בת"ת. ורמז לזה אמרו חז"ל במס' כלים כל המחובר לטהור טהור, והוא מדברי הרמב"ם (ה' דעות ה"א) צריך האדם להתחבר אצל הצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם, כענין שנאמר ובו תדבק.

מאהבה ושמחים ביסורים, עליהם הכתוב אומר (שופטים ה לא) ואוהביו בעצת השמש בגבורתו.

ה) לעולם ירבה אדם (יח) בשתיקה, ולא ידבר אלא או בדברי תורה, או (ט) בדברים שהוא צריך לחיי גופו, ואפילו במה שצריך לצרכי גופו, לא ירבה דברים (י). וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות פ"א מ"ז) כל המרבה דברים מביא חטא, ואמרו לא מצאתי לגוף טוב משתיקה, ואמר רבא מאי דכתיב מות וחיים ביד לשון, דבעי חיים בלישנא, דבעי מות בלישנא (ערכין ט"ו).

ו) לא ירא אדם (יט) בעל שחוק ומהתלות, ולא עצב ואונן (כ) אלא שמח. כך אמרו זכרונם לברכה שחוק וקלות ראש, מרגילין את האדם לערוה. וכן לא ירא בעל נפש רחבה, נבהל להון, ולא עצב ובטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה, ממעט בעסק, (יא) ועוסק בתורה, ואותו המעט שהוא חלקו ישמח בו, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה הקנאה והתאוה (י"ד) והכבוד, מוציאים את האדם מן העולם, וצריך האדם להתרחק מהן.

ז) שמא יאמר האדם, הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן, שמוציאים את האדם מן העולם, (יב) אפרוש מהן ביותר, ואתרחק לעד האחרון, עד שלא יאכל בשר, ולא ישתה יין, ולא ישא אשה, ולא ישב בדירה נאה, ולא ילבוש מלבוש נאה, אלא ילבש שק וכדומה, גם זה דרך רעה היא, ואסור הוא לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא, שהרי כתיב בניזיר, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש ואמרו רבותינו זכרונם לברכה ומה אם נזיר שלא פירש את עצמו אלא מן היין, צריך כפרה, המונע את עצמו מכל דבר ודבר, על אחת כמה וכמה. לפיכך צוו רבותינו זכרונם לברכה שלא ימנע האדם, אלא מן הדברים שהתורה אסרה לנו, ולא יאסור על עצמו בנדרים ובשבועות דברים המותרים. כך אמרו זכרונם לברכה לא דיין מה שאסרה תורה, אלא שאתה אוסר עליך דברים מותרים. ואסרו רבותינו זכרונם לברכה (יג) לסגף את עצמו בתענית יותר מן הראוי, ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן, אמר

טו) הרואה את חברו (כ) שחטא, או שהלך בדרך לא טוב מצוה להחזירו למוטב, ולהודיעו שהוא חוטא במעשיו הרעים, שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. והמוכיח את חברו, בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו (כח) בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו, להביאו לחיי עולם הבא. וכל שאפשר בידו למחות, ואינו מוחה, הוא נתפס בעון זה, כיון שהיה אפשר לו למחות.

טז) במה דברים אמורים כשהוא מרמה (כט) שישמע לו, אבל אם יודע בו שלא ישמע לו, (ל) אסור להוכיחו, דאמר ר' אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון (יבמות ס"ה): בשם שמעון על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם, שלא לומר דבר שאינו נשמע, רבי אבא אומר חובה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך.

יז) אסור לאדם לבייש את חברו, בין בדיבור בין במעשה, וכל שכן ברבים, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (לא) המלבין פני חברו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא. עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה נוח לאדם להפיל את עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים, שנאמר היא מועצת, והיא שלחה אל חמיה לאמר, לאיש אשר אלה לו, אנכי הרה, ולא אמרה לו בפירוש אלא ברמז אם יודה יודה, ואם לאו לא תפרסמו. לפיכך צריך האדם להזהר מאד, שלא לבייש את חברו ברבים, בין קטן בין גדול, ולא יקרא אותו (לב) בשם שהוא בוש, ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו, ואם חטא כנגדו והוא צריך להוכיחו, לא יכלימו, שנאמר ולא תשא עליו חטא. במה דברים אמורים בדברים שבינו לחברו, אבל בדברי שמים אם לא חזר כשהוכיחו בסתר, מכלימין אותו ברבים, ומפרסמים חטאו, ומחריפים אותו בפניו, ומבזין ומקללין אותו, עד שיחזור למוטב, כמו שעשו כל הנביאים בישראל, ואין בו משום אונאת דברים, שנאמר ולא תנונו איש את עמיתו, ופירשו רבותינו זכרונם לברכה עמיתו, עם שאתך

המשך סימן כט - מידות שירגיל בהם האדם א"ע

יב) מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר (כ) ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך (כא) לספר בשבח, (כב) ולחוס על ממונו, כמו שהוא חס על ממון שלו, ורוצה בכבוד עצמו. והמתכבד בקלון חברו, אף על פי שאין חברו עומד שם, ולא הגיע לו בושת, ולא ביישו אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו, למול מעשה חברו, או חכמתו, כדי שיראה מכללו, שהוא מכובד וחברו בזוי, (כג) אין לו חלק לעולם הבא עד שישוב בתשובה שלימה.

יג) כל השונא אחד מישראל (כד) בלב, עובר בלא תעשה שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך. ואם חטא איש כנגדו, (כה) לא ישמנו וישתוק, כמו שנאמר ברשעים ולא דבר אבשלום עם אמנון מרע ועד טוב, כי שנא אבשלום את אמנון, אלא מצוה עליו (כו) להודיע ולומר: למה עשית לי כך וכך, ולמה חטאת לי בדבר זה, שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, ואם חזר ובקש ממנו למחול לו, צריך למחול לו, ולא יהא אכזרי, שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים. באבות דרבי נתן (סוף פרק ט"ז) ושנאת הבריות כיצד, מלמד שלא יכוין אדם לומר: אהוב את החכמים, ושנא את התלמידים, אהוב את התלמידים, ושנא את עמי הארץ, אלא אהוב את כולם ושנא את האפיקורסים, והמסיתים והמדיחים, וכן דוד אמר משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים, לאויבים היו לי, הלא הוא אומר, ואהבת לרעך כמוך אני ה', מה טעם, כי אני בראתי, ואם עושה מעשה עמך, אתה אוהבו, ואם לאו אי אתה אוהבו.

יד) אסור לאדם לבקש דין מן השמים, על חברו שעשה לו רעה, ודוקא בראית ליה דיינא בארעא, וכל הצועק על חברו, הוא נענש תחלה. ויש אומרים דאפילו לית ליה דיינא בארעא, אסור לצעוק עליו, אלא אם כן הודיעו תחלה.

סעיף י"ב - (כ) ואהבת לרעך כמוך. ובכוונת האר"י לכתבו לקבל עליו כל יום קודם התפלה מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, ויכוין לאהוב כל אחד מישראל כנפשו.

(כא) לספר בשבח. ובמש"ב (סי קנ"ו סק"ד) כתב דכפני שונאי אסור שלא יבואו לספר מגנותו.

(כב) ולחוס על ממונו. אמנם אם יבוא לעצמו הפסד ע"י מה שיעשה טובה לחבירו, כתב בפרמ"ג (סי קנ"ו) דפטור דחייך קודמין, וה"ה אם ימנע מעצמו טובה ע"י שיעשה הטובה הזה לחבירו ג"כ פטור דחייך קודמין.

(כג) אין לו חלק בעולם הבא. ברמב"ם (הל' תשובה ספ"ג) משמע דמה שאין לו חלק לעוה"ב זה דווקא אם הוא רגיל בזה.

סעיף י"ג - (כד) כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה. וברמב"ם איתא (דעות פ"ו ה"ה) דלא הוהידה התורה בלאו זה, אלא על שנאה שבלב אבל המכה את חברו ומחרפו אע"פ שאינו רשאי אינו עובר על לאו זה, אמנם עובר בלאו שלא יוסיף להכותו, ובחירוף עובר משום לא תנונו איש את עמיתו ואם הכלימו עובר ג"כ משום לא תשא עליו חטא.

(כה) לא ישמנו. בתניא מוסיף דאם ראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר, מצוה לשנאתו, עד שיעשה תשובה וישוב מרשתו, וכן אם ציער אותו צער הגוף, א"צ להסיר השנאה מלבו ולמחול לו עד שיבקש ממנו מחילה, אבל אם חטא כנגדו בדבר שבממונו אסור לשנאתו (ש"ע הרב בח"מ).

(כו) מצוה עליו להודיע ולומר. ומ"מ לא ידבר לו קשות עד שיכלמנו, שנאמר לא תשא עליו חטא, אלא יוכיחנו בסתר ובנחת ובלשון רכה. ואיתא בזה רמז נאה מה דאיתא בפרקי אבות אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו, היינו שאל תדין אותו ברשתו עד שתגיע אצלו ותשאל אותו ע"י, והיינו "עד שתגיע למקומו" היינו לבא אצלו ביחודות ולשאול אותו פשר דבר.

סעיף ט"ז - (כז) הרואה את חבירו שחטא. ובזהר חי איתא שכיון שאינה לידו שראה הגנות של חבירו בוודאי יש לו ג"כ שמץ מזה הגנות.

(כח) צריך להוכיחו בינו לבין עצמו. ובעבירה שבגלוי יוכיחנו מיד שלא יתחלל שם שמים.

סעיף ט"ח - (כט) שהוא מרמה שישמע לו. ולחבירו אפילו אין מקבל הימנו חייב להוכיחו (מג"א קנ"ו סק"ב).

(ל) אסור להוכיחו. וה"ה בכל דבר איסור שאינו מפורש בתורה אלא שחכמים למדהו ממדרש הפוסקים, או שהוא הלכה למשה מסיני, או שהן בעצמן אסרו דבר אחד, ואדם עובר עליהן בשגגה שאינו יודע האיסור ואף אם יודיע לו האיסור לא יקבל ממנו, אין מחזיני בידו דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, אבל דבר איסור שמפורש בתורה אע"פ שידוע לנו שהחוטא הזה לא יקבל ממנו אע"פ"כ צריך למחות (תניא סי' תר"ח) ובמקום חשש סכנה אף בדאורייתא אין למחות.

סעיף י"ז - (לא) המלבין פני חברו ברבים. ורבים מיקרי כל שיש שם שלשה, כמו לענין תומאה דרה"ר ספיקו טהור, דהיינו שלשה (פרמ"ג בתבית גומא חקירה ה').

(לב) בשם שהוא בוש. ובספר היראה לר"י כתב אל תקרא שום אדם בכינוי אפילו שלא בפניו, אפילו לומר כדי שיוכל להכירו, אך דחק עצמך בענין אחר פלוני בן פלוני, או מעיר פלונית עד שיכירה, ועוד שם אל תקרא שום אדם מישראל בשום דבר ניוול, ואפילו קטן אסור לקרותו מאוס דרך שחוק כי כולם נקיים וקדושים.

שהוא אמת וגם אין בו גנות הרי זה עובר בלאו, והוא עון גדול, וגורם להרוג נפשות מישראל, לכך נסמך לו, ולא תעמוד על דם רעך. צא ולמד מה אירע לדואג האדומי, שאמר לשאול כי אחימלך נתן לדוד צדה וחרב, אף על פי שהדבר היה אמת, וגם לא הוי גנות לאחימלך, שהרי לא עשה בזה שום מעשה רע, וגם אם שאול בעצמו היה שואל לאחימלך, היה אומר לו מה שעשה, כי לא נתכוין לחטוא בזה נגד שאול. עם כל זה גרם הרכילות של דואג, שנהרגו כמה כהנים.

(ב) יש עון גדול מזה עד מאד, והוא בכלל לאו זה, (ג) והוא לשון הרע, והוא (ד) המספר בגנות חברו אף על פי שאומר אמת. אבל האומר שקר, נקרא מוציא שם רע על חברו, אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר: כך וכך עשה פלוני, כך וכך היו אבותיו, כך וכך שמעתי עליו, ואומר דברים של גנאי, על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. המקבל לשון הרע הוא גרוע יותר מן האומר, ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר (ה) אלא על לשון הרע בלבד.

(ג) עד היכן לשון הרע (ה) שאל אחד לחברו, אנה אמצא אש, ואמר לו: היכן נמצא אש, בבית פלוני, שיש לו הרבה בשר ודגים, ומבשלים שם תמיד.

(ד) ויש דברים שהם אבק לשון הרע, כיצד, אמר שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה, וכיוצא בדברים אלו. וכן המספר בטובות חברו בפני שונאיו, הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שיספרו בגנותו, ועל זה הענין אמר שלמה מברך רעהו בקול גדול, בבקר השכם, קללה תחשב לו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן המספר לשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש, כמו שאינו מדבר בשנאה, הוא ששלמה אמר בחכמתו כמתלהלה היררה זיקים חצים ומות, כן איש רמה את רעהו ואמר משחק אני. וכן המספר לשון הרע ברמאות, שעושה עצמו כאלו מספר רק לפי תומו, ואינו יודע שזהו לשון הרע, וכשגוערין בו, אומר, איני יודע שזהו לשון הרע, או שאלו מעשיו של פלוני.

בתורה ובמצות הזהירה התורה על אונאתו, ולא על העובר עליהן ולא חזר בו לאחר שהוכיחוהו בסתר ובלשון רכה.

(ח) מי שחטא חברו כנגדו, ולא רצה להוכיחו, ולא לדבר לו כלום ומחל לו בלבנו, ולא שטמו ולא הוכיחו, הרי זה מדת חסידות, לא הקפידה התורה אלא על המשטמה.

(ט) חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות, שלא ידבר אליהם (יג) אלא רכות, וינהג בהם מנהג כבוד, ולא יכאיבם (יד) אפילו בדברים, מפני שנפשן שפלה מאד, ורוחן נמוכה. אף על פי שהן בעלי ממון, אפילו אלמנותו של מלך, ויתומיו, מוזהרים אנו עליהם, שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון. ברית כרת להם מי שאמר והיה העולם, שכל זמן שהן צועקין מחמת החמס שנעשה להם הם נענים, שנאמר כי אם צעוק יצעק אלי, שמוע אשמע צעקתו. במה דברים אמורים שענינה אותן לצורך עצמו, אבל עינה אותם הרב, כדי ללמדן תורה או אומנות, או להוליכין בדרך ישרה הרי זה מותר. ומכל מקום ישגיח לנהלם בנחת וברחמים גדולים, שנאמר כי ה' יריב ריבם. אחד יתום מאב ואחד יתום מאם. ועד אימתי נקראים יתומים לענין זה, עד שיהיו יכולים לעשות כל צרכיהם בעצמם, כשאר כל הגדולים.

(כ) צריך האדם ליהזר, שלא לעשות איזה דבר, (ל) שיכולין לחשוך אותו שעשה דבר עבירה, (אף על פי שאינו עושה), כדמצינו שהכהן התורם את הלשכה לא היה נכנס בבגד העשוי, בענין שיכולין להטמין בו איזה דבר, לפי שצריך האדם לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום ברוך הוא, שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (שקלים פ"ג מ"ב).

(כא) מדת חסידות (לז) שלא לקבל מתנה, אלא לבטוח בה' שיתן לו די מחסורו, שנאמר ושונא מתנות יחיה.

סימן ל - איסור רכילות לשה"ר נקימה ונטירה

(א) כתיב (ס) לא תלך רכיל בעמך, איזהו רכיל, זה שטוען דברים, והולך מזה לזה, ואומר: כך אמר פלוני, כך וכך שמעתי על פלוני, אף על פי

סעיף י"ט - (לג) שלא ידבר אליהן אלא רכות. ובספר חרדים כתב שמוזהרים גם מלענות אותם בדברים שבממון, דגם בממון מיקרי עינוי.

(לד) אפילו בדברים. וכל המקניטין או מכעיסין או הכאיב לבן או רדה בהן, או אבד ממונם עובר בלא תעשה, וכשי"כ המכה אותן או המקללן, וכולם בכלל שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון.

סעיף כ - (לה) שיכולין לחשוך אותו. בתשרי חת"ס (ח"ו סי' נ"ט) כתב כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה והייתם נקיים מה' ומישראל, ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון דהיינו ידי שמים, מלצאת ידי הבריות, ועונשו יותר קשה מאד עד לאין מספר.

סעיף כ"א - (לו) שלא לקבל מתנה. ובסמ"ע בח"מ (סי' רמ"ט סק"ד) כתב הטעם, שדרשו בגמ' קידושין (נ"ט ע"א) דדרך בני אדם להיות להוט אחד ממון בסוכרם להחיות נפשו ונפש ביתו, ובאמת אדרבה הוא שונא מתנות יחיה, כי הלהוט אחר מתנות צריך להחניף הבריות, ואין מוכיחן על מעשיהם הרעים שרואה בהם.

סימן ל'

סעיף א' - (א) לא תכלך רכיל. כתיב הולך רכיל מגלה סוד, וזהו בכלל רכילות, ובבאר הגולה (י"ד סוף סימן של"ד) כתב דיש חרם דר"ג שלא לראות בכתב חברו אא"כ כבר זרקו, ובשר"ע הלכות קטנות (ח"א סי' נ"ט) דאם מצא אגרת חתומה אסור לקרותה וחיוב להחזירה.

סעיף ב' - (ב) והוא לשון הרע. בספר הידיאה כתב כי לכל יש רפואה חוץ מלשון הרע, וברמב"ם (הל' תשובה פ"ג) איתא דבעלי לשה"ר אין להם חלק לעולם הבא אלא נכרתין ואובדין וידיגין על גודל הרשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים.

(ג) המספר בגנות חברו, ואין חילוק בין שמספר מרצונו הטוב, בין שהפצירו בו, ואפילו אביו או רבו, ובחפץ חיים הוסיף דאין חילוק בין אם מספר בשפתיו או כתוב במכתבו, וכן אין חילוק אם מספר בפירוש או ברמז.

(ד) אלא על לשון הרע בלבד, ובחפץ חיים מסיק דזה דווקא למי שעדיין בכלל עמיתך, אבל באותן האנשים הכופרים בתורת ה' אפילו רק באות אחת והמלעיגים בדברי חז"ל, מצוה לפרסם דעתם הכוזבת לעיני הכל ולגנותם שלא ילמדו ממעשיהם הרעים.

סעיף ג' - (ה) עד היכן לשה"ר. ואיסור לשה"ר הוא אפילו אינו מבאר בעת הסיפור את האיש שהוא מדבר עליו רק הוא מספר סתם ומתוך ענין הסיפור נשמע להשמוע על איזה איש כיון המספר הזה ג"כ אסור.

המשך סימן ל' – איסור רכילות לשה"ר נקימה ונטירה

(ה) אחד המספר לשון הרע בפני חברו או שלא בפניו, והמספר דברים שגורמים, אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו, ואפילו להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע. ואם כבר נאמרו הדברים בפני שלשה, מסתמא כבר נתפרסם הדבר, ואם סיפר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע, והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר. מה תקנתו של אדם שלא יבא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא, יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא, ישפיל דעתו.

(ו) אמר ר' ירמיה בר אבא, ארבעה כתות אין מקבלות פני שכניה, כת לצים, כת חנפים, כת שקרים וכת מספרי לשון הרע. "כת לצים", דכתיב משך ידו את לועזים (פירש רש"י משך ידו הקדוש ברוך הוא מהיות את לועזים). "כת חנפים" דכתיב כי לא לפני חנף יבא. "כת שקרים", דכתיב דובר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. "כת מספרי לשון הרע", דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע (פירש רש"י לא יגורך רע לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון הרע כתיב, דכתיב בהאי פרשתא כי אין בפיהו נכונה וגו') צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה כל ליענותא אסירא (ז) בר מליענותא דעבודתא אלילים, דכתיב ויהי בצהרים ויהתל בהם אליהו וגו'.

(ז) הנוקם מחברו עובר בלא תעשה שנאמר לא תקום. וכיצד היא הנקימה, אמר לחברו: (ח) השאילני קרדומך, אמר לו: איני משאילך, כמו שאתה לא השאלתני כאשר שאלתי ממך, הרי זה נוקם ועובר בלאו. אלא כשיבא לו לשאול, (ט) יתן בלב שלם, ולא יגמול לו כאשר גמלו, אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו, על כל דברי העולם, שאצל המבינים הכל דברי הבל והבאי, ואינן כדאי לנקום עליהם. וכן אמר דוד המלך עליו השלום אם גמלתי שולמי רע ואחלצה וגו' (איסור קללה כתבנו בסימן ו' סעיף ג').

(ח) אם תרצה (ט) להנקם מאויביך, תוסיף מעלות טובות ותלך בדרכי ישרים, וזבה ממילא תקום משונאיך, כי הוא יצטער על מדותיך, ויתאבל בשמעו שמך הטוב, אבל אם תעשה מעשים מכוערים, אז ישמח שונאיך

על קלונך וחרפתך, והנה הוא מתנקם בך.

(ט) כל הנוטר לאחד מישראל, עובר בלא תעשה, שנאמר ולא תטור את בני עמך. כיצד היא הנטירה, ראובן שאמר לשמעון: השאילני דבר פלוני, ולא רצה שמעון. לימים בא שמעון לשאול איזה חפץ מראובן, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך, ואיני כמותך, לא אשלם לך כמעשיך. העושה כזה, עובר בלא תטור, אלא ימחה הדבר מלבו, ולא יזכרו כלל, וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ, ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה.

סימן לא – שכל כוונות האדם יהיו לש"ש

סעיף א) אמרו רבותינו זכרונם לברכה איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה, (א) בכל דרכיך דעהו, פירוש שאפילו בדרכיך שאתה עושה לצורך גופך, דע את ה', ועשה את הדברים לשמו יתברך. כגון האכילה, השתייה, ההליכה, הישיבה, השכיבה, הקימה, התמיש והשיחה כל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם לעבודתו.

ב) אכילה ושתייה כיצד, אין צריך לומר שלא יאכל וישתה דברים האסורים חס ושלום, אלא (ב) גם בדברים המותרים, והיה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו, אינו משובח, אלא יתכוין באכילתו ושתייתו, שיהיה לו כח לעבודת הבורא. לפיכך לא יאכל כל שהחיד מתאוה לו, ככלב וחמור, אלא יאכל דברים המועילים וטובים לבריאת הגוף. ויש אנשי מעשה, שקודם אכילה אומרים: הנני רוצה לאכול ולשתות, כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת הבורא יתברך שמו.

ג) הישיבה והקימה וההליכה (ג) כיצד, אין צריך לומר שלא ישב במושב לצים, ושלא לעמוד בדרך חטאים, ושלא לילך בעצת רשעים, אלא אפילו לישוב בסוד ישרים, ולעמוד במקום צדיקים, ולילך בעצת תמימים, אם עשה להנאת עצמו, להשלים חפצו ותאותו, אין זה משובח אלא יעשה לשם שמים. ומכל מקום גם אם אי אפשר לו לכוין לשם שמים דוקא, אל ימנע את עצמו מדברים אלו, כי מתוך שלא לשמה יבא לשמה.

סעיף ו' - (ו) בר מליענותא דע"ז. ובתומים (ח"מ סימן ח') כתב דגם רב שנתמנה בשביל כסף מצוה לכוותו שהיא ג"כ מליענותא דע"ז דהוא כמו אלוה כסף.

סעיף ז' - (ז) השאילני קרדומך. ובגמ' (יומא כג.) איתא דדווקא בממון עובר על לאו דנקימה אבל לא על צערא דגופא ורק ממידת חסידות יש ליהיר גם בכה"ג.

(ח) יתן בלב שלם. במשנ"ב (קנ"ו סק"ד) כתב לאו דווקא שאלת כלים, אלא אפילו שאר ממון דלאו כלים למדנו שמוזהרים ישראל שלא למנוע לעשות צדקה וגמילת חסדים בשביל שלא עשה היא עמו דגם זה בכלל נקימה ונטירה.

סעיף ח' - (ט) אם תרצה להנקם מאויביך. בספר החינוך (סי' רמ"א) מבאר שרשי מצוה זו שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב ועד רע היא סיבה שתבוא עליו מהש"ת, אבל מיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצונו ברוך הוא, ע"כ כשיצטעה או יכאיבהו אדם, ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו, והש"ת גור עליו בכך, ולא ישות מחשבותיו לנקום ממנו, כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, ועוד נמצא במצוה זו תועלת רב להשביח ריב, ובהיות שלום בין האנשים יעשה הש"ת שלום להם. סימן ל"א

סעיף א' - (א) בכל דרכיך דעהו. בספרי מוסר הוכיחו ואמרו שאפילו מידות רעות נכראו לצורך כבוד שמו יתברך, בקנאה, אמרו קנאת סופרים תרבה חכמה, בגאווה, אמרו ויגבה לבו בדרכי ה', וכן בכל המידות יש להעלותם לצד הקדושה לקיים בכל דרכיך דעהו.

סעיף ב' - (ב) אלא גם בדברים המותרים. וברמב"פ (פ' קדושים) כתב בלשוננו הקדוש דאחר שאסרה התורה מאכלות האסורות, חזר ואמר והתקדשתם והייתם קדושים, כלומר לא יאמר האדם, הרי פירשתי עצמי ממאכלות אסורות ודי לי, ובמותר אהיה בסובאי יין ובוזללי בשר, לכך נאמר והתקדשתם שיתקדש עצמו אף בדברים המותרים ואז והייתם קדושים.

סעיף ג' - (ג) הישיבה והקימה וההליכה כיצד. במס' ד"א איתא לעולם יהא אדם יודע אצל מי הוא יושב, ואצל מי הוא עומד, ואצל מי הוא מיסב, ואצל מי הוא מסיח, ואצל מי הוא חותם שטרותיו.

סימן לב – שמירת הגוף ע"פ הטבע

סעיף א) הואיל והיות הגוף (א) בריא ושלם, מדרכי השם הוא, אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך האדם להרחיק את עצמו (ב) מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג את עצמו בדברים המבדיין והמחלימים את הגוף, וכן הוא אומר (ג) ונשמרתם מאד לנפשותיכם.

ב) הבורא ברוך הוא וברוך שמו ברא את האדם, ונתן בו חוס הטבעי, וזהו החיות של האדם, שאם יכבה האש הטבעי אפס חיותו, והחוקת החוס הזה, הוא על ידי המאכל אשר האדם אוכל. כמו האש הבווער, שאם לא יוסיפו עליו תמיד עצים יכבה לגמרי, כן האדם אם לא יאכל יכבה האש אשר בתוכו וימות. המאכל נטחן בין השינים, ומתערב עם מיץ ורוק ויותר, ומשם יורד לאצטומכא ונטחן גם שם, ומתערב עם המיצים, מיץ האיצטומכא ומיץ המרה, ויותר ויתבשל מהחוס והמיצים ומתעכל. הברור שבו, ממנו נזונים כל האיברים ומקיים חיות האדם, והפוסלת שהוא המותרות נדחה לחוץ. ועל זה אנו אומרים בברכת אשר יצר (לפירוש א') ומפליא לעשות, שנתן הקדוש ברוך הוא את הטבע באדם, לברור את טוב המאכל, וכל אבר מושך אליו מזונו הראוי לו, והפוסלת נדחה לחוץ. שאם נשאר הפוסלת בתוכו יתעפש, ויבא לידי חולאים רחמנא לצלן. ולכן רוב בריאות הגוף וחלשתו, (ד) תלוי בעיכול המאכל. אם מתעכל בדרך קל וטוב, אז האדם בריא, אבל אם מתקלקל העיכול, אז נחלש האדם, ויכול לבא לידי סכנה חס ושלום.

ד) שכיבה כיצד, אין צריך לומר בזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות, אם מתגרה בשינה לענג את עצמו, שאינו ראוי לעשות כן, אלא אפילו בזמן שהוא יגע, וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו אינו משובח, אלא (ה) יתכוין לתת שינה לעיניו, ולגופו מנוחה לצורך בריאת גופו, ושלא תטרף דעתו בתורה, מחמת מניעת השינה.

ה) תשמיש כיצד, אין צריך לומר שלא יעבור עבירה חס ושלום אלא אפילו בעונה האמורה בתורה, אם עשה להנאת גופו, או להשלים תאותו, הרי זה מגונה. ואפילו אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים, שישמשו אותו וימלאו מקומו, אינו משובח, אלא יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שיתכוין להברות את גופו, ולקיים מצות עונה כאדם הפורע את חובו.

ו) השיחה כיצד, (ו) אין צריך לומר לספר לשון הרע או רכילות וליענות ונבלות פה חס ושלום, אלא אפילו לספר בדברי חכמים, צריך שתהא כוונתו לעבודת הבורא, לדבר המביא לעבודתו.

ז) וכן כשהוא עוסק (ז) במשא ומתן, או במלאכה להשתכר בה, לא יחא בלבו לקבוץ ממון בלבד, אלא יעשה כדי שיהיה לו (ח) לפרנס בני ביתו, ולתת צדקה ולגדל בניו לתלמוד תורה. כללו של דבר, חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו, ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו, וכשרואה דבר שיבא לידי עבודת הבורא יתעלה יעשהו, ואם לאו לא יעשהו. ומי שנהג כן, נמצא עובד את בוראו כל ימיו, אפילו בשעת שבתו וקומו והילוכו, ובשעת משאו ומתנו, ואפילו באכילתו ושתיתו אפילו בתשמישו ובכל צרכיו, וכל ענין זה צוו רבותינו זכרונם לברכה ואמרו (ט) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, ובדרך הזה זקף רבינו הקדוש אצבעותיו למעלה בשעת מיתתו, ואמר גלוי וידוע לפניך שלא נהניתי מהם אלא לשם שמים.

סעיף ד' - (ד) אלא יתכוין לתת שינה לעיניו. ובספה"ק איתא שיאמר קודם שהולך לישן, הנני רוצה לישן כדי שאוכל לעמוד ביראת בוראי לעסוק בתורתו ובמצותיו. סעיף ו' - (ה) השיחה כיצד. בלקוטי אמרים מהתניא האריך דגם כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם צורך כלל לעבודת הבורא, עובר על ביטול תורה, ולזה תיקנו חז"ל ברכת סלה לנו שלש פעמים בכל יום על עון ביטול תורה, שאין אדם ניצול ממנו בכל יום. סעיף ז' - (ו) וכן כשהוא עוסק במשא ומתן, ובמאירי (חולין קה). כתב דגם תלמיד חכם אע"פ שראוי לו להיות תורתו קבע, ראוי לו להיות מפנה שעה אחת ביום ליתן בה לב לעסקיו ונכסיו, ובהגהות מיימוני (ה' ת"ת פ"ג) הביא מחלוקת על הא דתנן באבות יפה ת"ת עם דרך ארץ, איזה מהם הוא העיקר תלמוד תורה או הדרך ארץ. (ז) אלא יעשה כדי שיהיה לו לפרנס בני ביתו. ואפילו אם הוא עשיר גדול, שיש לו די כדי לפרנס בני ביתו, אע"פ מותר לו לעסוק במשא ומתן, אם עושה בזה מצות וגמילת חסדים, כגון שמחזיק יד ישראל ונותן לו מלאכה כדי שישתכר ולא יצטרך לבריות לשאול, והוא מקיים בזה המצות עשה דוהחוקת בו. (ח) וכל מעשיך יהיו לשם שמים. עיין באוהב ישראל (פ' ויצא) שהאר"ק מאד שצריך האדם לעיין שכל המעשים שעושה, הן בדיבור וראיה ושמיעה וקומה ושכיבה, בכל דבר יהי מעוטף בתוכו שכל ואמת לעבודת הש"י, וראוי לו לאדם להתלבש בבושה גדולה, איך הוא נבער מדעת, והגם שהוא מתפלל ולומד הוא בלא שכל ודעת ותשוקה רק כאיש חולם, והלוואי שיחלוס לנו בהקיץ כחלומו של יעקב אבינו.

סימן ל"ב

סעיף א' - (א) הואיל והיות הגוף בריא ושלם. במצורת דוד על הקיצור כתב שכל מה שהביא המחבר כאן בסימן זה מלוקט מהרמב"ם ומשאר ספרי הרפואות, ובכמה דברים נשתנו הטבעים.

ב) המאבדים את הגוף. ובאבות דר"נ כתב דת"ח מתים לפני זמנם מפני שהן בויון בעצמם, ויש שפירשו שהכוונה דאין משגיחין על עצמן בבריאות גופן מחמת התמדת לימודן, כעין שאמרו בגמ' (עירובין כא): ת"ח שעוסקין בתורה מתוך הדחק.

ג) ונשמרתם מאד לנפשותיכם. ובספר שפתי צדיקים (פ' עקב) כתב דבאמת מצוה רבה היא לאדם שירגיל עצמו וילמוד מיני הרפואות, והוא כאחד משארי מצות התורה, ויחשוב שלפעמים יבוא מזה הצלת נפשות ואמרו חז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

סעיף ב' - (ד) תלוי בעיכול המאכל. בסידור ישועת ישראל כתב דעיקר שמירת הבריאות הוא ע"י ב' דברים א' - שילעוס המאכל בשיניים הדק היטב, ב' - שלא לאכול אכילה גסה דהיינו כל שבעו רק פחות מעט, והעצה שיוכל לבא לידי אכילה כראוי הוא, ע"י שיחשוב בדברי תורה בשעת האכילה, וילמוד קצת בין מאכל למאכל ממילא לא יעמוס המחשבה כ"כ בתאות אכילה וגם יחליש כחה יצר הרע ויתחזק נפש השכלית ע"י התורה.